

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ DERGİSİ

JOURNAL OF AKSARAY UNIVERSITY FACULTY OF ECONOMICS AND ADMINISTRATIVE SCIENCES

dergipark.gov.tr/aksarayiibd

Araştırma Makalesi • Research Article

Türk Bankacılık Sektöründe Yabancı Para Pozisyonu

*Foreign Exchange Position in the Turkish Banking Sector***Fikret Kartal**¹¹Doç. Dr., Ostim Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Ekonomi Bölümü, kartal.fikret@gmail.com, Orcid Id: 0000-0002-2354-8621**MAKALE BİLGİSİ****Anahtar Kelimeler**

Yabancı Para Pozisyonu,
Kur Riski,
Bankacılık Sektörü

Makale Geçmişi:

Geliş Tarihi: 27 Ocak 2024
Kabul Tarihi: 19 Ağustos 2024

ARTICLE INFO**Keywords**

Foreign Exchange Position,
Exchange Rate Risk,
Banking Sector

Article History:

Received: 27 January 2024
Accepted: 24 August 2024

ÖZET

Türkiye gibi reel ve finansal kesimlerin yüksek kur riskine maruz kalabildiği ekonomilerde uluslararası standartların ve kurum bazında risk farkındalığının mevcudiyeti kilit önemdedir. Türkiye’de bankaların taşıdığı kur riskinin kontrolü ve yönetimi özel düzenlemelere tabiidir. Kur riskine karşı bankaların korunmasında öne çıkan uygulamalardan biri yabancı para genel pozisyonuna doğrudan sınırlama getirilmesidir. Çalışmada, kur riski ve yabancı para pozisyonuna konu düzenleme ve sınırlamalar sunularak yabancı para pozisyonuna ilişkin metodoloji açıklanmış, salgın krizinin (COVID 19) yaşandığı ve geleneksel olmayan para politikasının tatbik edildiği 2020 yılı sonrasında (Ocak 2020-Eylül 2023) bankacılık sektörünün ve sermaye yapılarına göre banka gruplarının yabancı para pozisyonunun gelişimi aktarılmıştır. Çalışma sonuçlarına göre, sektörü bilanço içinde taşıdığı açık pozisyonu bilanço dışında taşıdığı fazla pozisyon ile dengeleyerek genel pozisyonunu yasal sınırları içinde muhafaza etmiş ve istisnai aylar haricinde fazla pozisyon taşımıştır. Sektörde genelde %5 dolayında veya altında fazla pozisyon oranları mevcuttur. Yabancı banka ve kamu bankalarının bilanço içi açık ve bilanço dışı fazla pozisyonları genelde yerli özel bankalardan daha düşük kalmıştır. Salgın krizinin ilk döneminde kamu bankaları %10-20 arasında dalgalanan bir açık pozisyon verirken, yerli özel ve yabancı bankalar %10 oranının altında fazla pozisyon edinmiştir.

ABSTRACT

In economies exposed to high exchange rate risk, such as Turkey, the presence of international standards and institution-specific risk awareness are crucial for both the real and financial sectors. In Turkey, the control and management of exchange rate risk carried by banks are subject to specific regulations. One prominent practice in protecting banks against exchange rate risk is the imposition of direct limits on foreign exchange net position. This study explains regulations, limitations and the methodology related to foreign currency positions and presents the development of foreign currency positions for banking sector and bank groups based on ownership structure for the period of January 2020-September 2023 during which the COVID-19 crisis occurred and unconventional monetary policies were implemented. According to the study results, the banking sector has maintained its overall position within legal limits by balancing the short positions within the balance sheet with long positions within the off-balance sheet. The sector held long positions except during some months. Generally, long position ratios in the sector are around or below 5%. Open balance sheet positions and long off-balance positions of foreign banks and public banks have generally remained lower than those of domestic private banks. During the initial period of the pandemic crisis, public banks exhibited open positions fluctuating between 10-20%, while domestic private and foreign banks maintained surplus positions below 10%.

Politika yapıcıların ve piyasa aktörlerinin özellikle genişleme dönemlerinde büyüme ve kârlılığı belirgin şekilde risk yönetiminin önüne koyması sonucu biriken sektörel ve makro dengesizlikler zaman zaman büyük krizlere neden

olabilmektedir. Dengesizlik ve krizlere karşı hayata geçirilen her türlü sınırlama, senaryo analizi ya da stres testinin belirli varsayım ve öngörülere dayanması nedeniyle öngörülemeyen riskler veya ekonominin belirli bir alanından kaynaklı bulaşıcı problemler karşısında yasal ve kurumsal düzeyde yapılan düzenlemeler sürekli olarak güncellenmektedir.

Türkiye gibi gelişme aşamasında yabancı sermaye girişine ihtiyaç duyduğu için sermaye akımlarının olumlu-olumsuz etkilerine maruz kalan, dış açık ve enflasyon üzerinden kendisini gösteren yüksek büyüme ve iç talep genişlemesinin bir süre sonra yarattığı sorunlarla mücadele etmek zorunda olan ve yoğun bir dolarizasyonun bulunduğu bir ülkede bankacılık sektörü ve reel kesim için öne çıkan risklerden biri kur riskidir. Bankacılık sektöründe kredi riski, piyasa riski (kur riski, faiz riski gibi) ve operasyon riski gibi risklerin tanımlanması, sınırlandırılması ve bu risklere karşı korunma sağlanması amacıyla uluslararası standartlara paralel olarak mevzuatta bir kısım düzenlemeler yapılmış, koruyucu önlemler hayata geçirilmiştir.

İktisadi birimlerin yoğun şekilde yabancı para varlık ve yükümlülüklerine sahip olduğu Türkiye’de bankaların taşıdığı kur riskinin kontrolü ve yönetimi özel düzenlemelere tabiidir. Mevzuat, döviz varlık ve yükümlülüklerinin uyumunu ve yabancı para pozisyonu ile özkaynaklar arasında bir dengenin oluşumunu sağlamak amacıyla çeşitli düzenlemeler içermektedir. Kur riskine karşı bankaların korunmasında ve bankaların yabancı para işlem ve pozisyon kaynaklı risklerinin sınırlandırılmasında öne çıkan iki uygulama-kontrol setinden birincisi, diğer risklerle birlikte kur riskinin de sermaye yeterliliğine konu edilerek taşınan riske bağlı olarak sermaye bulundurulması ve yabancı para giriş-çıkışları ile yabancı para varlık-yükümlülüklerinin yasal likidite rasyolarına konu edilmesi, ikincisi ise doğrudan yabancı para genel pozisyonu üzerinden bankaların döviz varlık ve yükümlülükleri arasındaki farka özkaynaklara oranla bir sınırlama getirilmesidir.

Çalışmanın ana eksenini oluşturan ve yabancı para genel pozisyonu olarak da ifade edilen “Yabancı Para Net Genel Pozisyon/Özkaynak Standart Oranı” yabancı para pozisyonuna ilişkin doğrudan sınırlama getiren bir yasal rasyo iken, yabancı para pozisyonuna dolaylı yollardan tesir eden ve çalışmada temas edilen diğer bazı düzenlemeler de mevcuttur.

Çalışmada, kur riski ve yabancı para pozisyonuna ilişkin literatüre ve bankaların yabancı para pozisyonu ve kur riskini etkileyen düzenlemelere yer verildikten sonra, yabancı para pozisyonunun metodolojisi açıklanmakta, salgın krizinin yaşandığı ve geleneksel olmayan para politikasının tatbik edildiği 2020 yılı sonrasında bankaların yabancı para pozisyonunun gelişimi sunulmaktadır. Sektör ve sermaye yapılarına göre banka grupları bazında yabancı para pozisyonunun gelişimi gösterilirken bilanço içi-dışı pozisyonlar ve öne çıkan yabancı para kalemler de değerlendirilmektedir. Güncel konular olması sebebiyle swap ve Kur Korumalı Mevduat (KKM) uygulamalarının yabancı para pozisyonu ile ilişkilerine de değinilmektedir. BDDK tarafından yayımlanan verilerin finansal analizi çalışmanın yöntemini oluşturmaktadır.

1. LİTERATÜR

Yabancı para pozisyonundan kaynaklanan kur riski; döviz kurlarındaki değişimin döviz varlık ve yükümlülükleri üzerinde yarattığı etkinin zarar doğurma potansiyelini ifade etmektedir. Temel olarak son aşamada döviz varlık ve yükümlülükleri arasındaki uyumsuzluk ve öngörülemeyen kur değişimi bu riske neden olmaktadır. Ancak riskin oluşma sürecinin ilk aşamalarında, kurumların risk alma iştahı ve makroekonomik politikalar ile kur riski arasında yakın bir bağ mevcuttur. Güçlü parasal yönetim; paranın iç ve dış değerini muhafaza etmek, düşük enflasyonu sağlamak ve görece istikrarlı nominal döviz kurunu tesis etmek olarak tanımlanmakta ve dolarizasyon eğiliminin yüksek enflasyon ile karakterize edilen yurt içi parasal istikrarsızlıktan kaynaklandığı belirtilmektedir (Bitar, 2021, s. 3).

Yurt içi yerleşik kesimin tasarruflarını önemli ölçüde yabancı para cinsinden tutması ve bunun sonucunda reel sektör ve bankaların aktif ve pasiflerinde yabancı para kalemlerin payının yükselmesi dolarizasyon olarak tanımlanmaktadır. Bu durum özellikle gelişmekte olan, cari açık veren ve sermaye akımlarının etkilerine maruz kalan ülkeler açısından döviz krizi riskini doğurmaktadır. Döviz varlık ve yükümlülükleri arasındaki uyumsuzluk ve döviz akımının yeterli ya da düzenli olmaması döviz kaynaklı problemlere neden olmaktadır.

Döviz pozisyonu ve döviz (para) krizi literatürde geniş şekilde yer almış, özellikle serbest kur sisteminin egemen olmadığı dönemlerde yaşanan krizler nedenleri ve sonuçları ile çalışmalara konu edilmiştir. Kur riski ve yabancı sermaye akımları kaynaklı finansal krizlerin sınıflandırılması kuşak modelli kriz yaklaşımları ile de açıklanmıştır. Merkez bankasının rezervlerini kullanarak döviz kurunu bir bant aralığına veya sabit bir pariteye sabitlemesi ve makro iktisadi uygulamalar ile kur sistemindeki uyumsuzluk kaynaklı birinci kuşak kriz modeli (Krugman, 2001, s. 4); Avrupa Para Sistemine (EMS) dâhil ülkelerde bir dönem işlerlik kazanan döviz kuru mekanizması (ERM) kaynaklı 1992-1993 yıllarında gerçekleşen spekülasyon atakları ve Almanya ile

Meksika krizlerini açıklayan ikinci kuşak kriz modeli (Krugman, 1999, s. 433; Özatay, 2019, s. 545-547); Tayland ile başlayan ve Güney Kore, Endonezya, Malezya ve diğer bazı ülkelere yayılan 1997 Doğu Asya krizinden hareketle bankacılık krizleri ve para krizleri arasındaki etkileşime ve krizin ülkeler arasında yayılımına odaklanan üçüncü kuşak kriz modeli (Krugman, 1999 s.436) öne çıkan yaklaşımlardır (Kartal, 2022 s.281-285). Dünya’da serbest kur rejiminin yaygınlaşması ile birlikte kriz modelleri yakın dönemde döviz ve döviz kurlarına değil, finansal krizlere ve varlık fiyatlarına yoğunlaşmaya başlamıştır (Kaya ve Manamperi, 2021, s. 2-3; Krugman, 2001, s. 2, 14).

1997 Asya krizinden hareketle özellikle gelişmekte olan ülkelerde devalüasyonların ekonomi ve bankacılık sektörüne etkilerini üç mekanizmada özetleyen çalışmaya göre (Mishkin, 1999, s.5-7); ilk olarak kur artışları firma bilançolarında bozulmaya, ulusal para cinsinden izlenen aktiflerde kayıplara ve borçlarda artışa yol açmakta, net firma değeri düşmekte, oluşan etki sonucu ekonomi küçülmektedir. İkinci olarak; devalüasyon nedeniyle yüksek ve değişken enflasyon ortaya çıkmaktadır. Üçüncü olarak ise devalüasyon banka bilançoları üzerinde etkisini göstermektedir. Yabancı para yükümlülükler ve reel sektörün borçlarını ödemede karşılaştığı güçlükler banka bilançolarında bozulmaya neden olmakta; aktif ve pasif kaynaklı bu etkiler sonucunda bankaların net değeri düşmektedir.

Latin Amerika ve Avrupa Birliğine giriş sürecindeki ülkeler üzerine yapılan çalışmada (Bitar, 2021, s.8); Avrupa Birliği’ne giriş sürecindeki ülkelerin yabancı para hareketlerinden sermaye girişi ve büyüme yoluyla fayda sağlarken, Latin Amerika ülkelerinde bu durumun krizlere yol açabildiği, Avrupa Birliği adayı ülkelerindeki dengeli ve istikrarlı kurumsal yapının ve bankaların yabancı para pozisyonlarına getirilen sınırlamaların iki ülke grubu arasındaki farkın nedeni olduğu ifade edilmiştir.

Türkiye’de 1994, 2000 ve 2001 krizleri nedenleri ve sonuçları üzerinden okunduğunda, diğer faktörlerin yanı sıra bu krizlerin yabancı para pozisyonu ile yakından ilişkili olduğu görülmektedir. Makro dengesizlikler, bütçe açıkları, dış açık, sınırlı rezervler, yüksek enflasyon ve güvensizlikten beslenen dolarizasyon ve yabancı para pozisyonu ülke ekonomisinin analizinde öne çıkmaktadır. Ancak krizlerin nedenini tek bir faktöre indirgeyerek krizleri tek bir başlıkta isimlendirmek oldukça zordur. Örneğin, Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinde, uygulanan IMF destekli programın bileşenleri, dış açık, enflasyon ve kur artışı arasındaki makasın tetiklediği açık pozisyon, bankacılık sistemindeki zayıflıklar gibi çok sayıda faktör etkili olmuştur. Döviz krizi ve bankacılık krizi iç içe geçmiştir. 1994 ve 2001 krizlerinin bütçe açığı ve bu açıkların finansmanı ile yakından ilişkili olduğu da belirtilmektedir (Cömert ve Erinç, 2018, s.21).

Konu hakkında TCMB bünyesinde yapılan bir çalışmada (Ozatay ve Sak, 2003, s.21-29); Türk finansal sisteminin, sermaye hareketlerindeki ters yönlü akımın sebebiyet verdiği döviz kuru ve faiz oranlarındaki artışa karşı kırılğan olduğu belirtilmiş, bu durumun 2000 yılında belirgin şekilde ortaya çıktığı, yaşanan krizin tüm yönleriyle olmasa da üçüncü kuşak kriz modeli ile bazı benzerlikler taşıdığı ifade edilmiştir.

2001 krizi üzerinde odaklanan çalışmada ise (Akyürek, 2006, s.27); Türkiye’de yaşanan 2000-2001 krizinin döviz krizi üzerinden açıklanabileceği, ancak bu tür krizleri tek bir faktöre indirgemenin zor olduğu belirtilmiştir. 2000 yılındaki krizi bir likidite krizi olarak tanımlayan diğer çalışmada ise (Alper, 2001); yapısal reformların yapılmaması, IMF destekli programın döviz kuru riskini azaltacak yeterli araca sahip olmaması, programdaki sterilizasyona imkân vermeyen kuralın faiz oranlarının şekillenmesinde ve likidite krizinin oluşumunda etkili olması gibi faktörlerin kırılğan bankacılık sektörü ve elverişli olmayan dış koşullarla bir araya gelerek krize sebebiyet verdiği açıklanmıştır.

Kamu, reel ve finans sektörlerinin döviz pozisyonu krizlerin tetikleyicisi ya da besleyicisi olabildiği gibi, krizlerin sonucunun boyutuna ve krizden çıkış sürecinin süresine de tesir edebilmektedir. Çalışmamız, döviz krizlerini makro boyutuyla incelememekte, yabancı para pozisyonu olarak da ifade edilen döviz pozisyonunun bankacılık sektöründe nasıl düzenlendiği ve yönetildiğine odaklanarak Türk bankacılık sektörünün konumunu değerlendirmektedir.

Döviz pozisyonu kaynaklı krizler doğal olarak bu krizi oluşturan bazı koşulların sınırlandırılmasına dönük düzenlemeleri gündeme getirmiştir. IMF bünyesinde hazırlanan çalışmada (Abrams ve Beato, 1998, s. 17-20, 23); kur riski ve yabancı para pozisyonuna ilişkin çeşitli tedbir ve düzenlemelerin uygulanabildiği, bunlar arasında açık pozisyona doğrudan limit getirilmesinin de bulunduğu, bu limitin genelde banka özkaynaklarına oranla tesis edildiği, ayrıca piyasa riski kapsamında kur riskine ilişkin sermaye yeterliliği düzenlemelerinin de yapıldığı, bankaların kendi bünyesindeki risk yönetiminin etkinlik derecesinin de önemli olduğu ifade edilmiştir. Avrupa Birliği nezdinde yapılan düzenlemelerle yabancı para pozisyonunun hesaplanması ve üst sınır konulmasına ilişkin hükümler getirilmiştir (European Banking Authority (EBA), 2020).

Bankacılık sektörüne yönelik yapılan düzenlemelerin yanı sıra olağanüstü koşullarda döviz piyasasına müdahalelerde de bulunulabilmektedir. IMF bünyesinde hazırlanan bir çalışmada (Lafarguette ve Veyrune, 2021, s. 3); özel sektörün kur riskini türev araçlar yoluyla yönetmesinin mümkün olmasına karşın, serbest dalgalı kur sisteminin geçerli olduğu ekonomilerde dahi piyasa başarısızlıklarının merkez bankalarını döviz piyasasına müdahaleye yönlendirebildiği, COVID 19 salgın krizinde de bu yönde davranışların gözlemlendiği, bu nedenle özel durumlarda merkez bankası müdahalesinin kamu yararına yapılan bir kamu müdahalesi olarak değerlendirilebileceği belirtilmektedir.

TCMB bünyesinde konu hakkında hazırlanan uzmanlık tezinde (Gençay, 2007, s.63-64, 66-67, 86-87); Türkiye’de bankacılık kesiminin bilanço içinde taşıdığı yabancı para açık pozisyonunu bilanço dışı türev işlemlerle kapatarak yasal sınırlar içerisinde kaldığı, bilanço dışı işlemlerde swap işleminin öne çıktığı, ayrıca bankaların yılın ilk dönemlerinde sahip oldukları negatif (açık) pozisyonu yıl sonuna doğru kapattığı, “yabancı para net genel pozisyonu / özkaynaklar” oranının düşük seviyelerde gerçekleşmesine rağmen, kurdaki dalgalanmaların ekonomik birimlerin performansını etkileyerek bankaların dolaylı olarak kur riskine maruz kalmalarına neden olabildiği, firmaların açık pozisyonları aracılığıyla aldıkları kur riskinin bankalar açısından dolaylı kredi riskine ve kredi riskinin gerçekleşmesi durumunda açık pozisyona neden olabildiği, finansal istikrarın artışı ve kur riskinin azaldığı dönemlerde dolarizasyonun azaldığı ifade edilmiştir.

Türk bankacılık sektöründe 1997-2000 dönemine yönelik yapılan çalışmada (Kaya, 2002, s.9-10); özkaynağa göre getirinin bankacılık sektörüne özgü belirleyicileri arasında yabancı para pozisyonu da belirtilmiş, döviz pozisyonu ile net faiz marjı, aktif kârlılığı (ROA) ve özkaynak kârlılığı (ROE) değişkenleri arasında pozitif ilişkinin bulunduğu, ancak sadece özkaynak kârlılığı ile yabancı para pozisyon arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirtilmiştir. Türk bankalarının yüksek kur riski üstlenerek (pozisyon açarak) kârlılıklarını artırdıkları belirtilmiştir. Bu çalışma 2000-2001 krizi öncesi dönemi kapsamakta olup, yaşanan krizlerde bankalar açık pozisyonları üzerinden büyük kayıplarla karşılaşmıştır. Dolayısıyla görece istikrarlı dönemlerde geçerli olan değişkenler arası ilişkilerin kriz veya dalgalı dönemlerde geçerli olamaması söz konusudur.

Türkiye’de faaliyet gösteren özel sermayeli bankaların bilanço kalemlerinin döviz kuru hareketleri karşısındaki değişimini 2002-2012 dönemi için analiz eden çalışmada (Gökçe, 2017, s. 15-16); döviz kurunda yaşanan en küçük hareketin çok sayıda bilanço kalemini etkilediği, döviz kurundaki değişim ile takipteki krediler arasında istatistiksel açıdan pozitif ve anlamlı bir ilişkinin bulunduğu ve finansal açıdan bu sonucun olumsuz olarak değerlendirildiği, döviz kurunda yaşanan değişim ile net kar/ zarar kalemi ve özkaynak miktarı arasındaki ilişkinin aynı yönlü ve pozitif yönlü olduğu ve finansal açıdan bu durumun olumlu olarak değerlendirilebileceği ifade edilmiştir.

Finansal risklerin banka değeri üzerindeki etkisini 2009-2018 dönemi için araştıran çalışmada (Şit, Çavuşoğlu ve Ekşi, 2020, s.15); kur riskindeki bir birimlik artışın banka değeri üzerinde negatif yönde %0,68 oranında etkili olduğu tespitine yer verilmiştir.

Türk bankalarının ekonomik krizlere karşı dayanıklılığını Mart 2021 dönemi verilerini kullanarak stres testi yöntemiyle ölçmeyi amaçlayan çalışmada (Doğan, 2022, s. 159-160); yabancı para net genel pozisyon rasyosuna konu stres testi analizinde, %1, %3 ve %5 oranında kur artışı hâlinde karşılaşılabilecek durum analiz edilmiş, %1 ve %3’lük artışlarda “yabancı para net pozisyonu/yasal özkaynak” oranının yasal sınır olan %20’nin içinde kaldığı, ancak %5 oranındaki kur artışında yasal sınırın üzerine çıktığı hesaplanmıştır.

Salgın krizinin bankacılık sektörünün performansına etkisine ilişkin yapılan çalışmada (Gülcemal ve Doğan, 2022, s.733); salgın döneminde salgın öncesine göre, yabancı para net pozisyonunun net faiz geliri ve özsermaye içindeki payının önemli ölçüde yükseldiği, yani yabancı para net pozisyonunda genişleme olduğu ifade edilmiştir.

Bankacılık sisteminin kredi kullandırdığı reel sektör firmalarının döviz pozisyon açığından kaynaklanan ve bankalar açısından kur kaynaklı kredi riski olarak adlandırılan riski merkezine alan çalışmada (Avcı ve Esen, 2016, s.76-77); yabancı para borçlanması olan reel sektör firmalarının döviz pozisyonunun hatalı değerlendirilebildiği, özellikle uzun vadeli yatırım projelerine konu kredilerde, bu projeler sonucunda üretimine geçilen ürünün cirosunun (nakit akışı) önemli ölçüde yabancı para cinsinden olduğu için doğal bir hedge mekanizmasının bulunduğu, ayrıca kur kaynaklı kredi riski yönetimi konusunda Türk bankacılık sektöründe en iyi uygulama olarak kabul edilebilecek tahsis-teminat-izleme alanlarında pek çok uygulamanın geliştirildiği ve bu uygulamaların net riskin önemli ölçüde azalmasına katkı sunduğu, diğer yandan reel sektör firmalarının pozisyonlarını hedge edebilmek amacıyla türev işlemler gerçekleştirdiği, kur riski kaynaklı kredi riskinin başlı başına sorun

teşkil etmediği, risk farkındalığı ve yönetim sürecinin doğru mekanizmalarla işleyip işlemediğinin de sorgulanmasının gerektiği ifade edilmiştir.

Çalışmada, bankaların yabancı para pozisyonuna ve kur riskine doğrudan sınırlama getiren ve yabancı para genel pozisyon oranı olarak da ifade edilen “Yabancı Para Net Genel Pozisyon / Özkaynak Standart Oranı” üzerinden, 2020 yılı sonrası döneme ilişkin analiz ve değerlendirmelerde bulunulurken, yabancı para pozisyonuna tesir eden diğer düzenlemelere de yer verilmiştir. BDDK tarafından yayımlanan raporlarda yer alan bankacılık sektörü bilançoları, yabancı para pozisyon verileri, yabancı para cinsinden öne çıkan bilanço içi ve dışı kalemlerin finansal analizi çalışmada kullanılmıştır.

2. YABANCI PARA POZİSYONU

Risk; faaliyetlerden ve taşınan pozisyonlardan kaynaklı olarak bir parasal kaybın/zararın ortaya çıkabilme veya beklenen getiriden daha düşük bir getiriye ulaşabilme ihtimali; risk yönetimi ise, bankanın karşılaşılabileceği risklerin ve bu risklerden kaynaklı muhtemel getiri/zararın ya da kazanç düşüşlerinin belirlenmesi, kabul edilebilir riskin taşınması suretiyle azami kârlılığın ve asgari kaybın sağlanması amacıyla risklerin yönetilmesidir (Kartal, 2021, s.171). Taşınan risklerin sadece riski alan kurumu değil, makro bazda ekonomiyi, finansal sektörün bütünü ve reel ekonomiyi olumsuz yönde etkileyebilmesi nedeniyle yasal ve makro ihtiyati düzenlemeler riske dönük tüm takdir yetkisini ilgili finans kurumuna bırakmamakta, sınırlayıcı ve koruyucu önlemlere uyulmasını zorunlu tutmaktadır. Ekonomik yapının ve risk bileşenlerinin sürekli değişime uğraması sonucu finans sektörüne dönük düzenlemelerin de sürekli olarak güncellendiği bilinmektedir. Örneğin, BASEL düzenlemeleri bir seri hâlinde yeni veya daha da sıkılaştırıcı tedbirlerle bankalara yönelik ilave sınırlamalar getirmektedir.

Finansal sistemin taşıdığı önemli risklerden biri de döviz pozisyonu kaynaklı kur riskidir. Bankaların gerçekleştirdiği her tür faaliyet ve işlemde olduğu gibi, taşınan yabancı para pozisyon ve döviz kuru riskinin nihai amacı da kazanç elde etmektir. Döviz kurundaki hareketler çok sayıda iç ve dış faktöre bağlı olduğu için, taşınan yabancı para pozisyonunun yaratabileceği potansiyel zarar senaryo analizleriyle kabul edilebilir makul sınırlar içinde tutulmaya çalışılmaktadır. Senaryolar esasında öngörülebilir kur değişimlerine göre şekillenmekte ve öngörülmeleyen değişimlerden kaynaklı zararlar bazı dönemlerde öne çıkabilmektedir (Kartal, 2021, s.171). Bu nedenle zaman içinde riske konu sınırlamalar ve tamponlar giderek artırılmıştır. Türk bankacılık sektöründe yabancı para pozisyonunu doğrudan ve dolaylı etkileyebilecek bazı ana düzenleme ve sınırlamalar aşağıda özetle açıklanmaktadır.

2.1. Yabancı Para Pozisyonu ve Kur Riskine Etki Eden Düzenlemeler

Bankalar için doğrudan yabancı para pozisyonuna sınır getirilmiş olunmakla birlikte, ayrıca kur riskini de içeren sermaye yeterliliği üzerinden taşınabilecek azami riske ya da taşınan riske göre tutulması gereken asgari sermayeye limit konulmuş, döviz varlık ve yükümlülükleri arasındaki vade uyumsuzluğu nedeniyle likidite düzenlemeleri üzerinden kur riskine başka bir noktadan temas edilerek sınırlamalar getirilmiş, zaman zaman yabancı para zorunlu karşılıklardaki değişiklikler üzerinden pozisyon ve risk ayarlanmaya çalışılmış, ilaveten yabancı para kredisi kullanabilecek kesimlere yönelik sınırlamalarla kur riskinin kredi riski üzerinden yaratabileceği etkiler azaltılmıştır.

a.) Çatı Yasal Hükümler: Büyük ölçüde uluslararası standartları bankacılık sektöründe tatbik eden Türkiye’de 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’nda koruyucu hükümler başlığı altında (Madde 43), “bankaların varlıkları, alacakları, özkaynakları, borç, yükümlülük ve taahhütleri, gelir ve giderleri arasındaki ilgi ve dengelerin ve malî bünyeyi etkileyen diğer tüm unsurların ve maruz kalınan risklerin tespiti, tahlili, izlenmesi, ölçülmesi ve değerlendirilmesi amacıyla sınırlamalar ve standart oranlar da belirlemek suretiyle gerekli düzenlemeleri yapmaya ve bunlar hakkında her türlü tedbiri almaya” BDDK yetkili kılınmıştır. Sermaye yeterliliği olarak da ifade edilen, “bankaların, maruz kalınan riskler nedeniyle oluşabilecek zararlara karşı yeterli özkaynak bulundurması” zorunluluğu da ilgili yasada yer almıştır (Madde 45). Standart ve kısıtlamaları içerir ikincil düzenlemeler ise BDDK tarafından yayımlanan yönetmelik ve tebliğlerde yer bulmuştur.

b.) Sermaye Yeterliliğine İlişkin Yönetmelik: BDDK tarafından yayımlanan “Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik” sermaye yeterliliği kapsamındaki tüm riskleri tanımlayarak risk ölçümüne konu metodolojilere yer vermektedir. Sınıflandırılan tüm riskler için sermaye bulundurulması zorunluluğu getirilmektedir. Sermaye yeterliliğine konu kur riskine ilişkin tanım ve hususlara aşağıda ayrı bir alt başlıkta yer verilecektir.

c.) Likidite Yeterliliğine İlişkin Yönetmelik: Yabancı para pozisyon riski bankaların likidite yönetiminin bir parçasıdır. “Bankaların Likidite Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik” toplam likidite yeterlilik oranını; vade dilimleri itibarıyla TL ve yabancı para cinsinden varlıkların, TL ve yabancı para cinsinden yükümlülüklerle oranı olarak ifade etmiş, TL için olduğu gibi yabancı paralar için de 7 ve 31 günlük vadelerde asgari likidite rasyosunun tutturulmasını talep etmiştir. Ayrıca, “Bankaların Likidite Karşılama Oranı Hesaplamasına İlişkin Yönetmelik” kapsamında, toplam likidite ve yabancı para bazında 30 günlük net nakit çıkışlarını karşılayabilecek seviyede yeterli yüksek kaliteli likit varlık stoku bulundurulması için Likidite Karşılama Oranı sınırlaması getirilmiştir. Örneğin, bankaların döviz varlıkları ve yükümlülükleri toplamda aynı tutarda olsa dahi, bir ay içinde vadesi gelecek döviz yükümlülüklerinin döviz varlıklarından fazla olması hâlinde likidite kaynaklı bir yabancı para pozisyon probleminin ortaya çıkacağı açıktır. Bu nedenle likidite rasyoları üzerinden vade uyumsuzluğuna karşı bankaların korunması amaçlanmıştır.

Döviz varlıkları içinde en likit ve en güvenli döviz varlığının zorunlu karşılıklar da dâhil olmak üzere merkez bankasında ve yurt dışı bankalarda tutulan döviz hesapları olduğu hatırlanmalıdır. Ancak bu likit ve güvenilir varlık kalemlerinin bir getiri içermediği ya da döviz kredileri gibi yüksek getirili/riskli varlıklara göre önemsenmeyecek bir getiri sunduğu da bilinmektedir. Yabancı para krediler ve menkul kıymetler gibi getirili döviz varlıklarının ise bir ölçüde tahsil ve değerlendirme riski mevcuttur.

d.) Zorunlu Karşılıklar: Başta mevduat olmak üzere mevzuatta tanımlanan yükümlülükler üzerinden hesaplanan zorunlu karşılıklara ilişkin oranlar TCMB tarafından yayımlanan “Zorunlu Karşılıklar Hakkında Tebliğ”de yer almaktadır. İlgili Tebliğ’de TL ve yabancı para yükümlülükler için oranlar ayrı ayrı saptanmaktadır. Örneğin, izlenen sıkı para politikası ya da piyasadaki likiditeye müdahale doğrultusunda zorunlu karşılık oranlarının yükseltilmesi bankaların TCMB nezdinde tuttukları zorunlu karşılık miktarında artışa neden olmakta, böylece yükümlülüklerdeki artış yoluyla sağlanan kaynakların krediler/menkul kıymetler gibi getirili ve riskli aktif kalemlerine tahsis edilme potansiyeli sınırlandırılmaktadır. Reel ekonomiye aktarılacak kredi miktarını azaltabilen bu durum bankalar bakımından likiditenin güçlenmesi ile riskin ve getirinin azalması anlamına gelmektedir. Yabancı para zorunlu karşılık oranının artması bankaların potansiyel yabancı para açık pozisyonunu sınırlamaktadır.

e.) Yabancı Para Kredi Kullanımına İlişkin Düzenleme: Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar’da yapılan düzenlemelerle (Madde 17/A); gerçek kişilerin ve döviz geliri olmayan şirketlerin döviz ve dövize endeksli kredi kullanması engellenerek bir yandan bankaların döviz cinsinden kredi riski, diğer yandan reel sektörün döviz pozisyonu sınırlandırılmıştır. Bu makro ihtiyati düzenleme bankaların yabancı para pozisyonuna doğrudan tesir etmektedir.

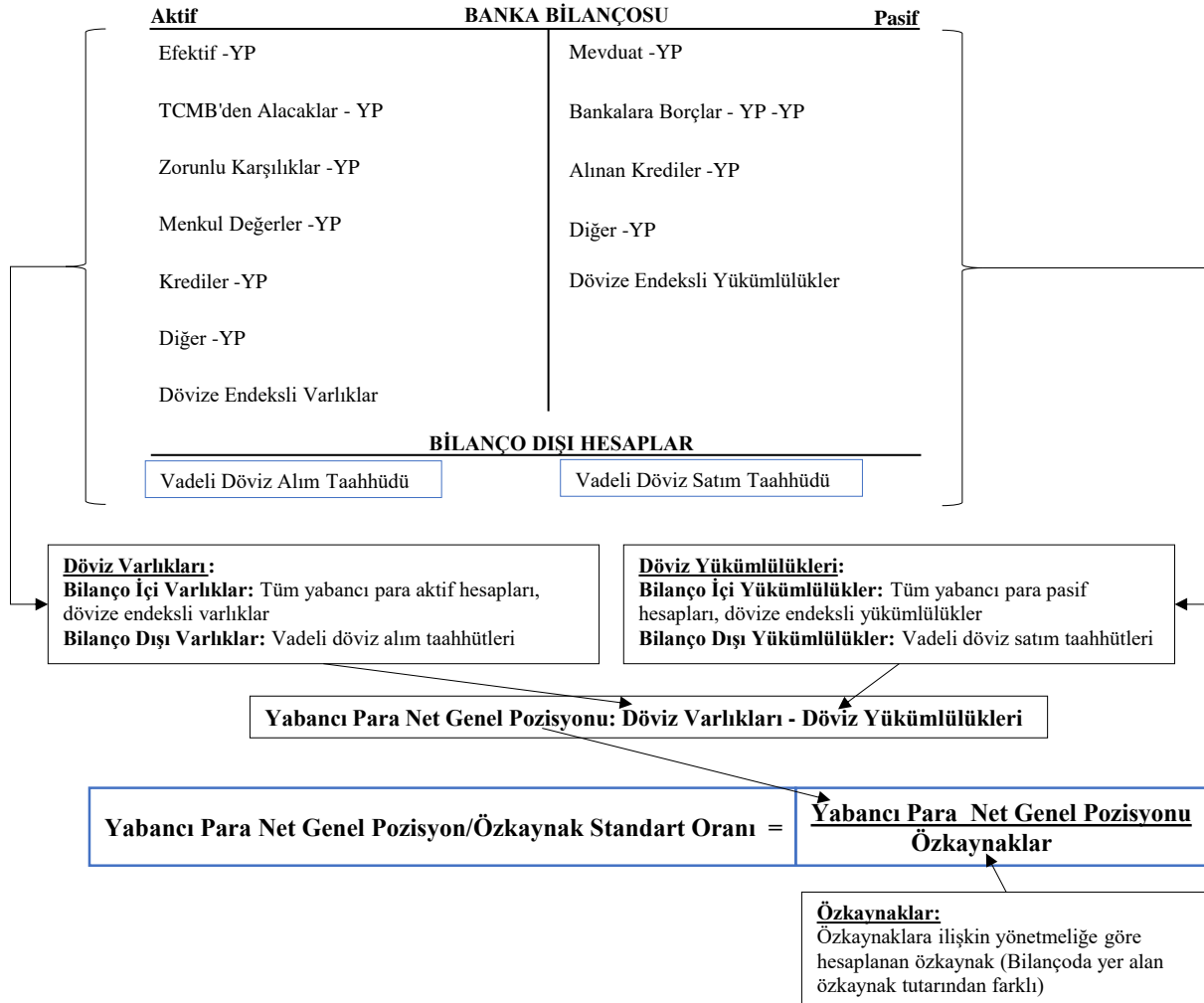
2.2. Yabancı Para Pozisyonunun Hesaplanmasına Konu Metodoloji

Çalışmanın konusunu oluşturan ve yabancı para pozisyonuna temel teşkil eden hüküm ve sınırlamalar BDDK tarafından yayımlanan “Yabancı Para Net Genel Pozisyon/Özkaynak Standart Oranının Bankalarca Konsolide ve Konsolide Olmayan Bazda Hesaplanması ve Uygulanması Hakkında Yönetmelik” içinde yer almıştır. Bu yönetmeliğin kapsam ve amacı (Madde 1); “bankaların döviz varlık ve yükümlülükleri arasındaki ilgi ve dengelerin kurulmasını ve özkaynakları ile uyumlu bir seviyede döviz pozisyonu tutmalarını temin etmek üzere uygulayacakları yabancı para net genel pozisyon/özkaynak standart oranına ilişkin usul ve esasları düzenlemek” olarak tanımlanmıştır.

Çalışmada ‘yabancı para pozisyonu genel oranı’ olarak ifade edilen “Yabancı Para Net Genel Pozisyon/Özkaynak Standart Oranı”nı tanımlayan ilgili yönetmelikte (Madde 3-m); söz konusu oranın, yabancı para net genel pozisyon tutarının özkaynaklara bölünmesi suretiyle hesaplanacağı ifade edilmektedir. Net döviz pozisyonu kavramı ile de ifade edilen “Yabancı para net genel pozisyonu” döviz varlıkları toplamı ile döviz yükümlülükleri toplamının TL karşılıkları arasındaki fark, özkaynak tutarı ise “Özkaynaklara İlişkin Yönetmeliğe” göre hesaplanan özkaynak tutarını ifade etmektedir.

Net döviz pozisyonunun özkaynaklara oranlanması ile hesaplanan “yabancı para net genel pozisyon/özkaynak” standart oranının mutlak değerinin %20’yi aşamayacağına dönük genel kabul görmüş oran 2023 başında %5 olarak değiştirilmiş (Madde 4-1), Mart 2023 döneminde ise %10’a çıkarılmıştır (BDDK, 9 Mart 2023 tarih ve 10534 sayılı karar).

Aşağıdaki şekil üzerinde yabancı para genel pozisyon oranının hesaplanması gösterilmektedir.

Şekil 1. Yabancı Para Net Genel Pozisyon/Özkaynak Standart Oranı Hesaplaması

Döviz yükümlülüklerinin döviz varlıklarından fazla olması, başka bir ifadeyle yabancı para net genel pozisyonunun negatif olması açık (kısa-short) pozisyon, tersi durum ise fazla (uzun-long) pozisyon taşıdığını göstermekte, döviz kurunun artması hâlinde açık pozisyon taşıyan banka zarar, fazla pozisyon taşıyan banka ise kâr elde etmektedir. Türkiye’de yaşanan krizlerde keskin kur artışlarının yaşanması ve bankaların açık pozisyon nedeniyle zarar etmesi tecrübe edildiğinden açık pozisyon sıklıkla gündeme taşınmakla birlikte, yabancı para pozisyonuna ilişkin tüm yasal sınırlamalar her iki yönde (açık ve fazla) pozisyonu ilgilendirmektedir.

Bankalar genelde döviz kurunda artış beklentisinin olduğu veya istikrarsızlık ve risklerin arttığı dönemlerde fazla (uzun) pozisyon taşımakta, bu amaçla döviz varlığı edinmekte veya döviz yükümlülüklerini azaltmaktadır. Döviz kurunda artış beklenmediği ve TL cinsi getirilerin daha yüksek olduğu dönemlerde ise aksi yönde hareket edilerek açık (kısa) pozisyon taşınmaktadır.

Diğer yandan yabancı para pozisyonu kaynaklı risklerin doğrudan ve dolaylı olarak ayrıştırılması da önem taşımaktadır. Doğrudan risk; bankalar nezdinde bulunan yabancı para varlık ve yükümlülükler arasındaki farkın döviz kurundaki hareketlere bağlı olarak zarar (veya kâr) yaratabilmesidir. Döviz kurundaki artışların ve buna bağlı muhtemel olumsuz ekonomik gelişmelerin bankalar bakımından döviz varlığı olan yabancı para kredilerin ve menkul kıymetlerin tahsil kabiliyetini veya piyasa değerini düşürmesi, yani kredi kullanıcılarının veya menkul kıymet ihraç edenlerin ödeme gücü ve nakit akışının bozulması suretiyle kredilerin/menkul kıymetlerin geri ödemesinin yapılamaması ya da artan riskin bu varlıkların piyasa değerini düşürmesi de dolaylı bir risktir. Diğer bir dolaylı risk ise, yabancı para cinsinden takip edilen maddi duran varlıkların, döviz kuru artışına rağmen bilançoda kayıtlı net değerlerinden daha düşük bir değerden piyasada işlem görebilmesidir. Efektif,

merkez bankası ve diğer bankalarda bulundurulmuş döviz mevduatı haricindeki diğer yabancı para cinsinden izlenen varlıkların tahsili ya da nakde dönüşümünün her zaman için bir risk içermesi veya döviz kuru değişimlerinin muhasebe kayıtlarında yarattığı etkinin piyasada karşılığının mevcut olmaması mümkündür. Döviz kurundaki değişimden kaynaklı bu tür riskler dolaylı riske işaret etmektedir.

2.2.1. Bilanço İçi ve Dışı Pozisyon

Mevzuat gereği bilanço içi ve dışı tüm döviz varlık ve yükümlülükleri üzerinden bir yabancı para genel pozisyon rasyosunun hesaplanması ve bu rasyonun yasal azami limitin altında kalması öngörülmekle birlikte, detaylı analizlerde bilanço içi ve bilanço dışı pozisyonlar ayrıştırılmaktadır. BDDK verilerinde tek bir rasyo verilmekle birlikte, bilanço içi ve dışı hesaplamaya konu büyüklükler paylaşıldığı için, çalışmada genel pozisyonun yanı sıra bilanço içi-dışı pozisyonlar ayrı ayrı hesaplanarak sunulmaktadır.

Aktifte yer alan döviz ve dövize endeksli varlıklardan pasifte yer alan döviz ve dövize endeksli yükümlülüklerin düşülmesi suretiyle ulaşılan bilanço içi net pozisyonun özkaynaklara oranlanması ile bilanço içi pozisyon oransal olarak hesaplanmaktadır. Dolayısıyla Şekil 1’de gösterilen akışta, bilanço dışı hesaplar hariç tutulduğunda bilanço içi pozisyon bulunmaktadır.

BDDK dövize endeksli varlık ve yükümlülükleri; “Üzerlerinde, ilgili sözleşmelerde veya mevzuatta dövize endeksli bir araç olduğu açıkça tanımlanan ve değerleri döviz kurlarındaki değişimlerden doğrudan etkilenen varlık ve yükümlülükler” olarak tanımlamıştır (BDDK, Türk Bankacılık Sektörü Aylık Bülten – Yabancı Para Pozisyonu Tablosu Metaveri).

Bilanço dışı pozisyon ise; bilanço dışında yer alan döviz alım taahhütlerinden (döviz varlığı), döviz satım taahhütlerinin (döviz yükümlülüğü) düşülmesi suretiyle bulunan bilanço dışı net pozisyonun özkaynaklara oranlanması ile hesaplanmaktadır.

BDDK yabancı para pozisyon hesaplamasına konu bilanço dışı hesapları; “Hesaplarda gayrinakdi bir taahhüt olarak yer alan ve takas işlemi ileri bir tarihte gerçekleşecek olan, vadeli döviz alım/satım, swap para alım/satım, futures para alım/satım, para opsiyonları ve benzeri para alım/satım işlemleri ile iki güne kadar valörlü döviz alım/satım işlemleri” olarak tanımlamaktadır (BDDK, Türk Bankacılık Sektörü Aylık Bülten – Yabancı Para Pozisyonu Tablosu Metaveri).

Tarafların farklı para birimlerinden oluşan meblağları belirli vadede geri almak üzere değiştirmelerini ifade eden para swapı Türkiye’nin mevcut koşullarında sıklıkla TCMB’nin rezervlerini artırmak amacıyla yaptığı bir işlem olarak görülmektedir. Olağan şartlarda yurt içi ve dışı kurumlar kendi pozisyonlarını ayarlamak, nakit akışlarını yönetmek, Türkiye özelinde TL veya döviz ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla swap yapabilmektedir. Örneğin, swap yoluyla dolar elde eden kurumun bilanço içi dolar varlığı artarken, vadede bu tutarı iade etme yükümlülüğü taşıdığından bilanço dışı dolar yükümlülüğü de doğmakta; sonuçta bilanço içi ve bilanço dışı pozisyon zıt yönlerde değişmekte, toplamda yabancı para genel pozisyonu aynı kalmaktadır. Aşağıda, mevduat ya da kredi almak suretiyle döviz girişi sağlayan (100 USD) bir ticari bankanın bu tutarı TCMB’ye swap yoluyla devretmesi hâlinde taraflar nezdinde oluşan yabancı para pozisyonu ve TCMB rezervlerinin değişimi gösterilmektedir. Bu örnek bilanço dışı döviz varlık ve yükümlülüklerin en büyük kalemini oluşturan, etkisi bilanço içine de doğrudan yansıyan swap işlemlerinin Türk bankacılık sektörünün yabancı para pozisyonuna etkisini göstermek için sunulmaktadır.

		Ticari Banka Bilançosu	
		Aktif	Pasif
Bankanın 100 USD'lik Kaynak Temini	→	Yurt Dışı Bankalar (+) 100 USD	Mevduat /Alınan Krediler (+) 100 USD
		Bilanço İçi YP Varlık = 100 USD	
		Bilanço İçi YP Yükümlülük = 100 USD	
		Bilanço İçi Pozisyon = 0	
		Ticari Banka Bilançosu	
		Aktif	Pasif
Bankanın 100 USD'yi Swap ile 2.900 TL karşılığı TCMB'ye Aktarması	→	Yurt Dışı Bankalar (-) 100 USD	Mevduat /Alınan Krediler (+) 100 USD
		TCMB'den Alacak (+) 2.900 TL	
		Bilanço İçi YP Varlık = 0	
		Bilanço İçi YP Yükümlülük = 100 USD	
		Bilanço İçi Pozisyon = - 100 USD (Açık Poz.)	
		Bilanço Dışı Pozisyon = 100 USD (Fazla Poz.)	
		Net YP Pozisyon = 0	
		TCMB Bilançosu	
		Aktif	Pasif
TCMB'nin 2.900 TL karşılığı 100 USD'yi Swap ile Alması	→	Yurt Dışı Bankalar (+) 100 USD	Bankalar Mevduatı (+) 2.900 TL
		Bilanço İçi YP Varlık = 100 USD	
		Bilanço İçi YP Yükümlülük = 0	
		Bilanço İçi Pozisyon = 100 USD (Fazla Poz.)	
		Bilanço Dışı Pozisyon = -100 USD (Açık Poz.)	
		Brüt Rezervler = 100 USD	
		Net rezervler = 100 USD	
		Swap Sonrası Rezervler = 0	

Şekil 2. Swap İşleminin Banka Pozisyonuna Etkisi

Son dönemde TCMB rezervleri sadece brüt ve net rezervler üzerinden değil, swap sonrası rezervler üzerinden de analiz edilmektedir. Swap işlemlerinde ağırlıklı TCMB'nin muhatabı olan yurt içi bankaların bilanço içi ve dışı döviz pozisyonları etkilenmekte; ancak bilanço içi ve dışı pozisyon birlikte dikkate alındığında net pozisyonda bir değişim meydana gelmemektedir.

2.2.2. Evaluasyon

Yabancı para pozisyonunun hesaplanmasında döviz varlık ve yükümlülüklerinin TL karşılığı kullanılmaktadır. Bu nedenle bilanço düzenleme tarihi olarak da ifade edilen raporlama tarihlerinde döviz ve dövize endeksli varlık ve yükümlülüklerin TL karşılığının bulunması gerekmektedir.

Bilanço içi ve bilanço dışında yer alan ve yabancı para üzerinden bakiye arz eden hesapların gerçek/güncel değerleri üzerinden TL'ye çevrilmesi işlemi "evaluasyon" olarak tanımlanmaktadır (İbiş, Çatıkkaş ve Çelikdemir, 2018, s.269). Evaluasyon işlemi sonucunda TL cinsinden finansal tabloların hazırlanması sağlandığı gibi, aynı zamanda bilanço içi döviz pozisyonuna göre kâr/zarar tablosuna aktarılan evaluasyon kâr/zararı da hesaplanmaktadır. Döviz cinsinden varlık ve yükümlülüklerin edinme tarihleri ile bilanço hazırlama tarihi arasındaki kur değişimi üzerinden oluşan farklar ve net döviz pozisyonu evaluasyon kâr/zararının kaynağıdır.

2.3. Sermaye Yeterliliğine Konu Kur Riski

Bankaların risklerini ve dolayısıyla faaliyetlerinin büyüklüğünü sınırlandırmada sermaye yeterliliğine ilişkin düzenlemeler kilit roledir. Bankaların üstlendikleri çeşitli riskler nedeniyle bulundurmaları gereken asgari sermaye tutarını, diğer bir ifadeyle bir bankanın sahip olduğu özkaynaklar karşılığında alabileceği/taşıyabileceği azami risk tutarını belirleyen yasal sermaye yeterliliği rasyosu aynı zamanda bankaların mali sağlamlığı, risk büyüklüğü ve sermaye gücünü tanımlamada da kullanılmaktadır (Kartal, 2021, s. 209, 212).

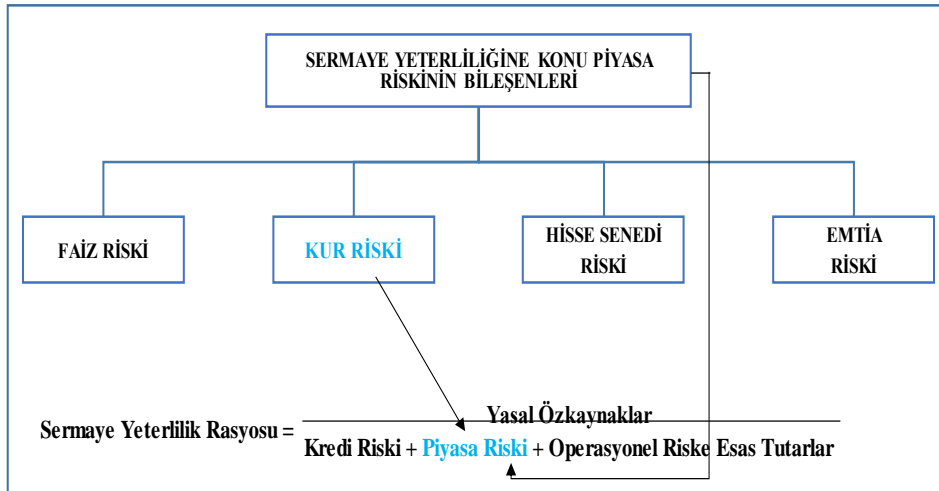
Aşağıdaki şekil üzerinde de gösterildiği gibi, “Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik” sermaye yeterliliği standart oranının (Madde 3-111); “Özkaynak / (Kredi Riskine Esas Tutar + Piyasa Riskine Esas Tutar + Operasyonel Risk Esas Tutar)” formülü ile hesaplanacağına işaret etmekte; bu formülün her bir bileşeninin hesaplanmasına dair metodoloji ise yönetmelik ve eklerinde detaylı olarak açıklanmaktadır. Hâlihazırda %8 olarak tespit edilmiş asgari sermaye yeterlilik rasyosu, BDDK’nın ikincil düzenlemelerinde öngördüğü tamponlar ve İSEDES (İçsel Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreci) kapsamında her bankanın kendine özgü riskleri bağlamında banka bazında daha yüksek oranlarda saptanmaktadır (Kartal, 2021, s. 209, 212).

Bankaların sermaye yeterliliği kapsamında maruz kaldıkları riskleri ve ölçüm yöntemlerini tanımlayan söz konusu yönetmelik kur riskini (Madde.3); “Bankaların, tüm döviz varlık ve yükümlülükleri nedeniyle döviz kurlarında meydana gelebilecek değişiklikler sonucu maruz kalabilecekleri zarar olasılığı” olarak tarif etmiştir. Kur riski, yabancı para kaynak girişinin artırdığı döviz yükümlülüğünü dengelemek veya yönetmek amacıyla aktifte uygun döviz varlıklarının edinilmesi ve bilanço dışı türev araçların kullanılması ya da yabancı para varlıklar karşısında bilanço içinde ve türev araçlar yoluyla bilanço dışında yabancı para yükümlülük oluşturulması gibi korunma amaçlı işlemlerden kaynaklandığı gibi, gelecekteki kur hareketlerinden kâr elde etmek amacıyla spekülâtif nitelikli açık/fazla pozisyon taşınmasından da oluşabilmektedir.

İlgili Yönetmelikte (Madde 22); kur riski için tutulacak sermaye tutarının hesaplanma yöntemi açıklanmakta ve kur riskine konu sermaye yükümlülüğünün kur riski tutarının %8’i olduğu, kur riski tutarı hesaplanırken net altın pozisyonu ile her bir para cinsinin net açık/fazla pozisyonundan hareket edildiği, yabancı paraya endeksli pozisyonların ise dayalı oldukları yabancı para pozisyonuna dâhil edildiği ifade edilmektedir.

Kur riski piyasa riskinin bir bileşeni olup, piyasa riski ise aynı yönetmelikte (Madde 3-111), “Piyasa fiyatlarındaki hareketlerden kaynaklı olarak kur riski, emtia riski, faiz oranı riski ve hisse senedi pozisyon riski kapsamında bankanın bilanço içi ve bilanço dışı pozisyonlarının maruz kalabileceği zarar olasılığı” olarak tarif edilmiş, kur riski de bu tarife dâhil edilmiştir.

Aşağıdaki şekil üzerinde sermaye yeterliliğinin hesaplanması ve bu hesaplamada kur riskinin konumu gösterilmektedir.

Şekil 3. Sermaye Yeterliliği ve Kur Riski

Kaynak: Kartal, 2021, s.181.

2.4. Bankaların Kur Riskini Raporlaması

Bankalar sahip oldukları gelişmiş teknolojik imkânlarla tüm risk ve finansal verilerini günlük bazda takip etmektedir. Mevzuatın zorunlu tutması nedeniyle bankaların finansal tabloları ve bu tablolara ait bir kısım açıklama ise belirli dönemlerde kamuya duyurulmaktadır. Bağımsız denetim faaliyeti kapsamında bankaların finansal tablolarına ve bu tablolara konu açıklama ve dipnotlara çeyrek dönem sonları için (Mart, Haziran ve Eylül) hazırlanan sınırlı denetim raporu ve yıl sonu için (Aralık) düzenlenen bağımsız denetim raporunda yer verilmektedir.

Kur riskine konu verilerin bankalar tarafından kamuya nasıl açıklandığına ilişkin örnek olması bakımından seçilmiş bir bankanın (Akbank) kamuya açıklanmış finansal tabloları ve denetim raporunun ilgili bölümleri aşağıda özetle sunulmaktadır. Tüm bankaların aynı standartlarda raporlama yapması nedeniyle diğer bankaların kamuya açıklanan raporlarında da benzer tablolar görülebilir. Çalışma tarihi itibarıyla en güncel veri olan Eylül 2023 dönemi denetim raporu verileri kullanılmaktadır.

Tablo 1. Akbank - Kur Riskine İlişkin Bilgiler

Cari Dönem (30.09.2023) - 000 TL				
Varlıklar	EURO	USD	Diğer YP	Toplam
Nakit Değerler (Kasa, Efektif Deposu, Yoldaki Paralar, Satın Alınan Çekler) ve T.C. Merkez Bnk.	43.238.778	91.900.110	16.396.774	151.535.662
Bankalar	6.795.794	28.480.328	4.616.178	39.892.300
Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kar veya Zarara Yansıtılan Finansal Varlıklar	1.002	1.539.717	-	1.540.719
Para Piyasalarından Alacaklar	-	-	-	-
Gerçeğe Uygun Değer Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılan Finansal Varlıklar	5.379.099	107.868.254	2.954.604	116.201.957
Krediler	118.002.875	91.333.953	7.829	209.344.657
İştirak, Bağlı Ortaklık ve Birlikte Kontrol Edilen Ortaklıklar (iş ortaklıkları)	29.504.479	2.749.798	-	32.254.277
İtfa Edilmiş Maliyeti Üzerinden Değerlenen Finansal Varlıklar	-	16.774.355	-	16.774.355
Riskten Korunma Amaçlı Türev Finansal Varlıklar	-	4.548.977	2.110.232	6.659.209
Maddi Duran Varlıklar	-	38.074	-	38.074
Maddi Olmayan Duran Varlıklar	-	-	-	-
Diğer Varlıklar	-601.647	11.751.769	2.987	11.153.109
Toplam Varlıklar	202.320.380	356.985.335	26.088.604	585.394.319
Yükümlülükler	EURO	USD	Diğer YP	Toplam
Bankalar Mevduatı	8.404.902	27.507.773	975.148	36.887.823
Döviz Tevdiat Hesabı	117.029.532	195.415.009	65.974.430	378.418.971
Para Piyasalarına Borçlar	461.678	95.091.476	-	95.553.154
Diğer Mali Kuruluşlar, Sağl. Fonlar	16.283.634	64.068.554	-	80.352.188
İhraç Edilen Menkul Değerler	290.720	51.276.337	5.661.049	57.228.106
Muhtelif Borçlar	2.698.866	29.865.330	72.228	32.636.424
Riskten Korunma Amaçlı Türev Finansal Borçlar	-	-	-	-
Diğer Yükümlülükler	2.218.798	5.465.259	112.322	7.796.379
Toplam Yükümlülükler	147.388.130	468.689.738	72.795.177	688.873.045
Net Bilanço Pozisyonu	54.932.250	-111.704.403	-46.706.573	-103.478.726
Net Nazım Hesap Pozisyonu	-47.249.499	120.629.937	48.454.271	121.834.709
Türev Finansal Araçlardan Alacaklar	43.123.588	310.013.991	66.696.758	419.834.337
Türev Finansal Araçlardan Borçlar	90.373.087	189.384.054	18.242.487	297.999.628

Kaynak: Akbank, 2023, s.37.

Yukarıdaki tabloda sunulduğu üzere, bankalar varlık ve yükümlülüklerde öne çıkan para birimlerine (Dolar ve Euro) ait tutarları bilanço içi ve dışı kalemler bazında ayrı olarak sunmaktadır. Bilanço içi yabancı para varlık ve yükümlükler arasındaki fark net bilanço pozisyonu satırında yer almaktadır. Akbank 30 Eylül 2023 itibarıyla Euro cinsi kalemlerde fazla pozisyon (55 milyar TL), dolar cinsi kalemlerde açık pozisyon (111,7 milyar TL) ve diğer para birimlerinde toplamda açık pozisyona (46,7 milyar TL) sahiptir. Net bilanço içi 103 milyar TL'lik açık pozisyonu bulunan Banka, 121,8 milyar TL'lik bilanço dışı pozisyonla nette 18,3 milyar TL'lik fazla yabancı para net genel pozisyonuna sahiptir.

Akbank'ın ilgili denetim raporunda kur riskine ilişkin aşağıdaki bilgilere yer verilmektedir (Akbank, 2023, s. 36).

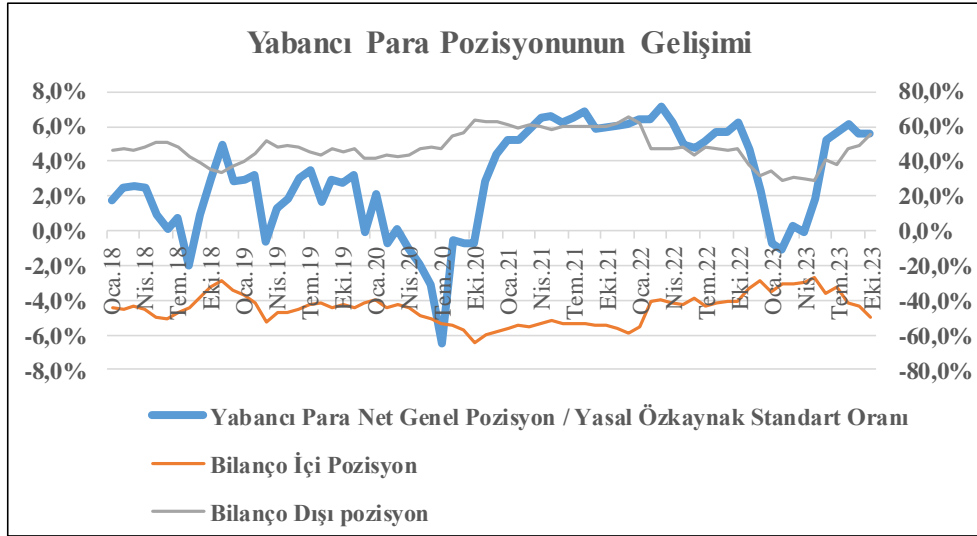
- Banka'nın yabancı para cinsinden ve yabancı paraya endeksli aktifleri ile yükümlülükleri arasındaki farkı gösteren "Yabancı para net genel pozisyon" kur riskine baz teşkil etmektedir. Kur riskinin önemli bir boyutu da, çapraz kur riski olarak tanımlanan, yabancı para net genel pozisyon içindeki farklı cinsten yabancı paraların birbirleri karşısındaki değerlerinin değişmesinden kaynaklanmaktadır.
- Kur riski yönetiminin bir aracı olan swap ve forward gibi vadeli işlem sözleşmeleri de gerektiğinde kullanılarak risken korunma sağlanmaktadır.
- Banka kur riskine maruz tutarı Banka Üst Düzey Risk Komitesi'nce belirlenen limitler içerisinde tutmakta; bu limitler genel ekonomik durum ve piyasalardaki gelişmelere göre sürekli olarak gözden geçirilmektedir.

3. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE YABANCI PARA POZİSYONU

Ayrıntılarına önceki başlıklarda yer verilen ve "Yabancı Para Net Genel Pozisyon/Özkaynak Standart Oranının Bankalarca Konsolide ve Konsolide Olmayan Bazda Hesaplanması ve Uygulanması Hakkında Yönetmelik" kapsamında hesaplanan yabancı para pozisyonu ve ilişkili rasyoların 2020 sonrası gelişimi bankacılık sektörü ve sermaye yapılarına göre banka grupları bazında aşağıda gösterilmektedir. BDDK rapor ve bültenlerinde sermaye yeterliliğine ilişkin kur riski verileri ayrıca sunulmamakla birlikte, yabancı para pozisyonuna konu veriler aynı zamanda kur riskine de temas etmektedir.

3.1. Yabancı Para Pozisyonunun Gelişimi

Mevduat, katılım, yatırım ve kalkınma bankalarını kapsayan Türk bankacılık sektörünün 2018 yılının başlangıcından itibaren aylık bazda bilanço içi-dışı ve toplam bazda yabancı para pozisyonunun gelişimi aşağıdaki şekil üzerinde gösterilmektedir.

Şekil 4. Yabancı Para Pozisyonunun Gelişimi (2018-2023)

Kaynak: Genel rasyo için BDDK, Aylık Bülten, Yabancı Para Pozisyonu (<https://www.bddk.org.tr/BultenAylık>) raporu kullanılmış; bilanço içi ve dışı pozisyona konu rasyolar ise aynı raporda sunulan büyüklükler üzerinden tarafımızca hesaplanmıştır.

Sol ekseninde yabancı para pozisyonu genel oranı olarak ifade edilen “Yabancı Para Net Genel Pozisyon/Özkaynak Standart Oranı” (kalın mavi çizgi), sağ ekseninde ise bilanço içi ve dışı pozisyon oranları yer almaktadır.

Salgın krizinin (COVID-19) başlangıcı olan Mart 2020, faiz ve enflasyon arasındaki bağı kopararak politika faizinde indirimlerle döviz kuru ve enflasyonda yükselişe sebebiyet veren geleneksel olmayan ekonomi politikasının açık şekilde yürürlüğe konulduğu Eylül 2021 ve yeniden kademeli olarak geleneksel politikalara dönüşün başlatıldığı Haziran 2023 dönemi verilerine de yer verilerek son dönemdeki kırılma noktaları arasındaki değişim gösterilmiştir.

Tablo 2. Yabancı Para Pozisyonunun Gelişimi

Yabancı Para Pozisyonu Hesaplamasına Konu Büyüklükler (Milyon TL)	31.12.2019	31.03.2020	31.12.2020	30.09.2021	31.12.2021	31.12.2022	30.06.2023	30.09.2023
1 Bilanço İçi Pozisyon (2-4)	-261.823	-279.631	-443.748	-453.526	-564.065	-491.274	-730.171	-1.015.221
2 Bilanço İçi Varlıklar	1.977.407	2.165.268	2.631.696	3.144.983	4.757.833	6.058.443	7.961.946	8.249.977
3 Döviz Endeksli Varlıklar	25.136	29.499	28.141	16.481	23.432	8.661	10.114	8.957
4 Bilanço İçi Yükümlülükler	2.239.229	2.444.899	3.075.444	3.598.509	5.321.898	6.549.717	8.692.117	9.265.198
5 Döviz Endeksli Yükümlülükler	0	0	0	0	0	0	11.338	10.140
6 Bilanço Dışı Pozisyon (7-8)	261.053	280.386	477.064	502.599	622.348	530.779	835.857	1.145.985
7 Bilanço Dışı Varlıklar	958.361	1.093.583	1.261.376	1.418.966	1.955.321	2.462.618	2.973.653	3.474.750
8 Bilanço Dışı Yükümlülükler	697.308	813.197	784.311	916.367	1.332.972	1.931.839	2.137.796	2.328.765
9 Döviz Varlıkları Toplamı (2+7)	2.935.768	3.258.851	3.893.072	4.563.949	6.713.154	8.521.061	10.935.600	11.724.727
10 Döviz Yükümlülükleri Toplamı (4+8)	2.936.538	3.258.096	3.859.756	4.514.876	6.654.871	8.481.556	10.829.913	11.593.963
11 Yabancı Para Net Genel Pozisyonu (1+6)	-770	755	33.316	49.073	58.283	39.506	105.687	130.764
12 Yasal Özkaynak	624.534	657.955	763.579	831.246	947.880	1.694.608	2.032.840	2.338.048
13 Yabancı Para Net Genel Pozisyon / Yasal Özkaynak Standart Oranı (11/12)	-0,1%	0,1%	4,4%	5,9%	6,1%	2,3%	5,2%	5,6%
14 Bilanço İçi Yabancı Para Net Gen.Poz. / Yasal Özkaynak (1/12)	-41,9%	-42,5%	-58,1%	-54,6%	-59,5%	-29,0%	-35,9%	-43,4%
15 Bilanço Dışı Yabancı Para Net Gen.Poz. / Yasal Özkaynak (6/12)	41,8%	42,6%	62,5%	60,5%	65,7%	31,3%	41,1%	49,0%

Kaynak: BDDK, Aylık Bülten, Yabancı Para Pozisyonu (<https://www.bddk.org.tr/BultenAylık>) verilerinden derlenmiş; bilanço içi ve dışı pozisyon oranları tarafımızca tablodaki veriler üzerinden hesaplanmıştır.

2023 yılına kadarki dönemde yabancı para pozisyon oranının yasal olarak azami %20 ile sınırlanmasına karşın sektörde genelde %5 dolayında veya altında fazla pozisyon oranları mevcuttur. Yabancı para pozisyonunun değerlendirilmesinde aşağıdaki hususlar öne çıkarılabilir:

- Aralık 2021 döneminde Kur Korunmalı Mevduat (KKM) sistemi uygulamaya konulmuş olup, bu sisteme dâhil olan tüm mevduatın dövizde endekslenmesi ve dövizden dönüşümlü mevduatın mevcudiyeti ticari bankaların döviz pozisyonunu etkilememekte olup, bu durum aşağıda ayrı bir alt başlıkta açıklanmaktadır.
- İnceleme döneminin tamamında sektör bilanço içinde açık (kısa) pozisyon vermiş, bilanço dışında taşıdığı fazla (uzun) pozisyon ile genel pozisyonu yasal sınırları içinde muhafaza etmiş ve istisnai aylar haricinde fazla pozisyon taşımıştır.
- Sektörün bilanço içi açık pozisyonu, yabancı para yükümlülüklerin aktifte yeterince yabancı para varlıklara dönüştürülmemesi tercihinden kaynaklanmaktadır. Bilanço içi açık pozisyon %50 dolayında hareket etmekle birlikte, Ocak 2020-Eylül 2023 döneminde %26,9-%64,9 aralığında değerler mevcuttur. Aşağıda ayrı bir alt başlıkta ilgili varlık ve yükümlülüklerin ağırlıkla hangi kalemlerden oluştuğuna yer verilmekte olup, yabancı para krediler üzerindeki sınırlamalar gibi unsurlar bankaların pozisyonuna yansımıştır. Bankalar bilanço içinde oluşan açık pozisyonu, bilanço dışındaki fazla pozisyon ile kapatmış ve genel oran %0-5 arasında dalgalanmıştır.
- Ocak 2020-Eylül 2023 döneminin kapsadığı toplam 45 ayın 34'ünde yabancı para genel pozisyonunda pozitif değerler (fazla pozisyon) mevcuttur. Bu dönem içerisinde Aralık 2020-Kasım 2022 arasında ise rasyo %4,36-7,13 arasında hareket etmiş, aralıksız olarak görece yüksek rasyolar muhafaza edilmiştir. İşaret edilen dönemde Aralık 2020'de KKM sistemi yürürlüğe konulmuştur. Söz konusu dönem; para politikasında değişikliklerin egemen olduğu, Eylül 2021'den itibaren açık şekilde geleneksel olmayan politikalara geçildiği ve KKM başta olmak üzere yeni ürün ve araçlarla faiz oranlarının ve döviz talebinin baskılandığı bir dönemdir. Uygulanan politikaların kırılma noktasına ve sürdürülebilirliğine dönük endişeler ve döviz kurlarında artış olabileceği düşüncesiyle sektör fazla pozisyonu görece yüksek tutmuştur.
- BDDK'nın 2023 yılı başında yabancı para genel pozisyon rasyosunu %20'den %5'e indirmesi ve Mart 2023 döneminde %10'a çıkarmasına paralel olarak sektörün pozisyonunda da gerileme meydana gelmiştir. Mayıs 2023 seçimlerini takiben rasyo %5'in üzerine çıkmıştır. Bu durum, Haziran 2023 döneminden itibaren geleneksel ekonomi politikalarına kademeli dönüşten ve buna bağlı olarak kurlardaki keskin artış ve artış beklentisi karşısında pozisyon almaktan kaynaklanmıştır.

3.2. Bilanço İçi Yabancı Para Varlık ve Yükümlülüklerin Gelişimi

Eylül 2023 döneminde yabancı para bakiyesi 500 milyar TL büyüklüğü aşan aktif ve pasif kalemlerin incelenen dönemdeki gelişimi aşağıdaki gibidir. Yabancı para pozisyon hesaplamalarında ilgili kalemlerin yabancı para bakiyesinin TL karşılığı kullanıldığı için tabloda TL tutarlar yer almaktadır.

Tablo 3. Bilanço İçi Varlık ve Yükümlülüklerde YP Bakiyesi Yüksek Olan Kalemler

Seçilmiş Bilanço Kalemlerinin YP Bakiyesi																
Milyon TL	31.12.2019	Pay	31.03.2020	Pay	31.12.2020	Pay	30.09.2021	Pay	31.12.2021	Pay	31.12.2022	Pay	30.06.2023	Pay	30.09.2023	Pay
Krediler	1.014.074	51%	1.097.823	51%	1.223.736	46%	1.445.241	46%	2.068.577	43%	2.471.158	41%	3.319.745	42%	3.441.666	42%
Menkul Değerler	247.872	13%	294.345	14%	445.136	17%	533.884	17%	781.333	16%	1.106.591	18%	1.519.113	19%	1.580.159	19%
Gerçeğe Uygun Değer Farkı K/Z Yan. M.D.	12.450	1%	21.559	1%	29.111	1%	54.786	2%	80.826	2%	96.731	2%	142.428	2%	152.968	2%
GUD Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yan. M.D.	135.073	7%	156.408	7%	267.227	10%	312.406	10%	451.098	9%	625.042	10%	841.405	11%	856.251	10%
İtfa Edilmiş Maliyeti Üzerinden Değerlenen M.D.	100.350	5%	116.378	5%	148.798	6%	166.691	5%	249.410	5%	384.818	6%	535.280	7%	570.940	7%
Merkez Bankasından Alacaklar	167.347	8%	177.481	8%	219.538	8%	255.615	8%	436.115	9%	638.132	11%	580.329	7%	717.833	9%
Bankalardan Alacaklar	161.880	8%	145.668	7%	146.033	6%	233.408	7%	380.643	8%	393.961	7%	550.773	7%	533.813	6%
Zorunlu Karşılıklar	192.952	10%	192.666	9%	320.956	12%	422.250	13%	702.018	15%	945.419	16%	1.191.159	15%	1.244.392	15%
Bilanço İçi Yabancı Para Varlıklar	1.977.407		2.165.268		2.631.696		3.144.983		4.757.833		6.058.443		7.961.946		8.249.977	
Mevduat	1.307.911	58%	1.445.348	59%	1.909.126	62%	2.258.004	63%	3.423.006	64%	4.083.050	62%	5.065.364	58%	5.421.409	59%
Bankalara Borçlar	474.137	21%	498.267	20%	565.355	18%	640.889	18%	940.932	18%	1.261.300	19%	1.746.232	20%	1.842.272	20%
Bilanço İçi Yabancı Para Yükümlülükler	2.239.229		2.444.899		3.075.444		3.598.509		5.321.898		6.549.717		8.692.117		9.265.198	

Kaynak: BDDK, Aylık Bülten, Bilanço-TL (<https://www.bddk.org.tr/BultenAylık>)

Yabancı para pozisyonu hesaplanmasında kullanılan kalemler ile bilançoda yer verilen yabancı para kalemler arasında küçük farklar oluşabilmektedir. Örneğin, bilançoda TL olarak izlenen ve ayrıştırılmamış dövize endeksli varlık ve yükümlülükler yukarıdaki tabloda toplam bilanço içi yabancı para varlık tutarına yansıtılmamıştır. Benzer şekilde, peşin ödenmiş giderlere ait yabancı para tutarları yukarıdaki toplam bilanço içi yabancı para varlık tutarı içinde yer almasına karşın pozisyon hesaplamasına dâhil edilmemektedir.

Banka bilançolarında yabancı para cinsinden varlıklar; krediler, menkul değerler, TCMB ve bankalardan alacaklar ve zorunlu karşılıklar kalemlerinde yoğunlaşmaktadır. Yabancı para varlıkların TL karşılıkları üzerinden değişim incelendiğinde; 31 Aralık 2019 tarihinde yabancı para kredilerin toplam yabancı para aktifler içindeki payı %51 iken, bu oran 30 Eylül 2023 tarihine kadar tedricen %42'ye gerilemiştir. Aynı dönemde yabancı para menkul değerlerin payı ise %13'den %19'a yükselmiştir. Yabancı para zorunlu karşılık oranlarındaki artışa paralel olarak yabancı para zorunlu karşılıkların yabancı para varlıklar içindeki payı %10'dan %15'e yükselmiştir.

Pasifte yabancı para mevduatın yabancı para yükümlülükler içindeki payı dönem içinde %64'lük düzeye yükselmesine karşın, dönem başı ve dönem sonunda %58-59 düzeyinde kalmıştır. Pasifte yer alan diğer bir yabancı para yükümlülük olan bankalara borçlar kalemi ise dönem içinde kısmen azalmakla birlikte, dönem başı ve sonunda %20-21 düzeyinde kalmıştır.

Yukarıdaki tablo yabancı para pozisyonunun hesaplanmasına uygun olarak yabancı para kalemlerin TL karşılığını içermekle birlikte, pozisyona konu oran hesaplaması haricinde, yabancı para kalemlerin gelişimini sağlıklı göstermesi bakımından dolar cinsinden değişimi görmek çok daha yararlıdır. Aşağıdaki tabloda öne çıkan bilanço içi varlık ve yükümlülüklerin dolar bazında gelişimi sunulmaktadır.

Tablo 4. Bilanço İçi Varlık ve Yükümlülüklerde YP Bakiyesi Yüksek Olan Kalemler (USD)

Seçilmiş Bilanço Kalemlerinin YP Bakiyesi	Değişim											
	Milyon USD	31.12.2019	31.03.2020	31.12.2020	30.09.2021	31.12.2021	31.12.2022	30.06.2023	30.09.2023	31.12.2019	30.09.2021	30.06.2023-
Krediler	171.036	167.600	165.582	163.271	156.602	132.187	128.547	125.953		-26%	-23%	-21%
Menkul Değerler	41.871	45.004	60.285	60.416	59.167	59.218	58.856	57.884		38%	-4%	-3%
Merkez Bankasından Alacaklar	28.256	27.137	29.688	28.909	33.042	34.158	22.459	26.279		-7%	-9%	-22%
Bankalardan Alacaklar	27.301	22.269	19.784	26.361	28.874	21.089	21.336	19.564		-28%	-26%	-19%
Zorunlu Karşılıklar	32.605	29.488	43.491	47.789	53.214	50.632	46.136	45.625		40%	-5%	-3%
Bilanço İçi Yabancı Para Varlıklar	328.507	324.738	349.960	351.611	358.016	321.396	303.869	298.219		-9%	-15%	-14%
Toplam Bilanço Büyüklüğü	757.990	744.375	826.498	796.703	697.687	767.881	739.575	772.907		2%	-3%	-7%
Bilanço İçi YP Varlıklar / Bilanço Büyüklüğü	43%	44%	42%	44%	51%	42%	41%	39%				
Mevduat	220.929	221.037	258.530	255.472	259.361	218.603	196.117	198.707		-10%	-22%	-23%
Bankalara Borçlar	80.087	76.200	76.617	72.486	71.305	67.625	67.821	67.520		-16%	-7%	-6%
Bilanço İçi Yabancı Para Yükümlülükler	379.178	373.261	418.887	408.030	403.721	350.458	328.595	333.911		-12%	-18%	-19%
Bilanço İçi YP Yükümlülük / Bilanço Büyüklüğü	50%	50%	51%	51%	58%	46%	44%	43%				

Kaynak: BDDK, Aylık Bülten, Bilanço-USD (<https://www.bddk.org.tr/BultenAylık>)

31.12.2019-30.09.2023 döneminde dolar bazında bilanço içi yabancı para varlıklar %9, bilanço içi yabancı para yükümlülükler %12 küçülmüştür. Geleneksel olmayan para politikasının uygulandığı Eylül 2021 sonrasında ise yabancı para varlıklar %15, yabancı para yükümlülükler %18 küçülmüştür. KKM'nin ve kur üzerindeki kontrolün döviz mevduatına talebi baskılması ve KKM sistemine aktarılan mevduatın TL olarak izlenmesinin yanı sıra enflasyona göre oldukça düşük kalan piyasa faizleri nedeniyle oluşan yüksek negatif reel faiz gibi faktörlerin etkisiyle yabancı para mevduat %22 (57 milyar USD) azalmıştır. Bankalara borçlar %7 (5 milyar USD), yabancı para krediler %23 (37 milyar USD) küçülmüştür. Geleneksel olmayan politikaların başlatıldığı Eylül 2021 ile geleneksel politikaya kademeli geçişin başlatıldığı Haziran 2023 arasındaki dönemde meydana gelen değişim de benzer oranlara tekabül etmektedir.

31.12.2019-30.09.2023 döneminde bilanço içinde menkul değerler (%38) ve zorunlu karşılıklar (%40) büyüyen kalemler arasında yer almıştır. İlgili dönemde bilanço içi yabancı para varlıkların bilanço büyüklüğüne oranı %43'den %39'a, bilanço içi yabancı para yükümlülüklerin payı %50'den %43'e gerilemiştir.

3.3. Bilanço Dışı Yabancı Para Varlık ve Yükümlülüklerin Gelişimi

Bilanço dışında vadeli döviz alım taahhütleri döviz varlığı, vadeli döviz satım taahhütleri ise döviz yükümlülükleri içinde yer almaktadır.

Yabancı para pozisyonuna konu bilanço dışı kalemlerdeki gelişim aşağıda sunulmuştur. Pozisyon hesaplamasında TL karşılıkların kullanılması nedeniyle aşağıda TL bakiyeler yer almaktadır.

Tablo 5. Bilanço Dışı YP Pozisyona İlişkin Kalemler

YP Konulu Türev Finansal Araçların YP Bakiyesi									
Milyon TL	31.12.2019	31.03.2020	31.12.2020	30.09.2021	31.12.2021	31.12.2022	30.06.2023	30.09.2023	
1 Vadeli Döviz Alım İşlemleri	58.383	77.848	64.055	78.479	117.069	114.949	342.784	205.761	
2 Vadeli Döviz Satım İşlemleri	69.584	89.663	85.932	108.577	185.423	275.738	456.708	466.253	
3 Para Swapları	1.171.266	1.323.811	1.422.629	1.589.363	2.200.990	2.840.898	3.241.431	3.702.333	
4 a) Swap Para Alım	720.597	796.983	906.696	1.025.802	1.397.075	1.778.702	1.983.107	2.449.912	
5 b) Swap Para Satım	450.668	526.828	515.933	563.561	803.915	1.062.196	1.258.324	1.252.421	
6 Diğer Türev Alım	119.212	159.172	238.477	262.477	401.854	532.928	832.043	806.214	
7 Diğer Türev Satım	117.768	128.360	116.934	168.781	267.704	553.879	870.162	576.925	
8 Türev Araç Alım İşlemleri (1+4+6)	898.192	1.034.003	1.209.228	1.366.758	1.915.998	2.426.579	3.157.934	3.461.886	
9 Türev Araç Satım İşlemleri (2+5+7)	638.021	744.851	718.798	840.919	1.257.042	1.891.813	2.585.193	2.295.599	
BDDK Yabancı Para Pozisyonu Tablosu									
Bilanço Dışı Varlıklar	958.361	1.093.583	1.261.376	1.418.966	1.955.321	2.462.618	2.973.653	3.474.750	
Bilanço Dışı Yükümlülükler	697.308	813.197	784.311	916.367	1.332.972	1.931.839	2.137.796	2.328.765	

Kaynak: BDDK, Aylık Bülten, Bilanço Dışı İşlemler (<https://www.bddk.org.tr/BultenAylık>)

Yukarıda yer alan tabloya konu kalemler üzerinden hesapladığımız “Türev Araç Alım-Satım İşlemleri”ne konu tutarlar ile yabancı para pozisyonuna konu bilanço dışı varlık ve yükümlülükler arasındaki küçük farklar, bilanço dışı yükümlülüklerin tanımı içinde yer alan ancak pozisyon hesaplamasında farklı usuller uygulanan ve BDDK’nın kamuya açık raporlarında net olarak ayrıştırılmayan kalemlerden kaynaklanmaktadır.

Bilanço dışı yabancı para pozisyonuna ilişkin kalemler içinde para swabı öne çıkmaktadır. Önceki bölümlerde ve Şekil 2’de para swabının işleyişi açıklanmıştır. 31 Aralık 2019-30 Eylül 2023 döneminde döviz varlığı olan swap para alım işlemi bakiyesi %240, döviz yükümlülüğü olan swap para satım bakiyesi %178 artmıştır.

Bilanço dışı kalemler USD olarak aşağıda sunulmaktadır.

Tablo 6. Bilanço Dışı YP Pozisyona İlişkin Kalemler-USD

YP Konulu Türev Fin.Araç. YP Bak.								
Milyon USD	31.12.2019	31.03.2020	31.12.2020	30.09.2021	31.12.2021	31.12.2022	30.06.2023	30.09.2023
1 Vadeli Döviz Alım İşlemleri	9.854	11.906	8.676	8.867	7.527	6.157	13.248	7.531
2 Vadeli Döviz Satım İşlemleri	11.743	13.709	11.637	12.267	2.421	14.774	17.672	17.083
3 Para Swapları	197.718	202.437	192.668	179.709	57.148	152.109	125.619	135.629
4 a) Swap Para Alım	121.660	121.886	122.783	116.005	4.093	95.254	76.848	89.735
5 b) Swap Para Satım	76.058	80.551	69.885	63.704	53.055	56.855	48.771	45.894
6 Diğer Türev Alım	20.111	24.332	32.292	29.651	3.957	28.533	32.185	29.537
7 Diğer Türev Satım	19.864	19.612	15.818	19.053	2.973	29.660	33.694	21.131
8 Türev Araç Alım İşlemleri (1+4+6)	151.625	158.124	163.751	154.524	15.577	129.944	122.281	126.803
9 Türev Araç Satım İşlemleri (2+5+7)	107.665	113.871	97.340	95.025	58.448	101.290	100.138	84.107

Kaynak: BDDK, Aylık Bülten, Bilanço Dışı İşlemler-USD (<https://www.bddk.org.tr/BultenAylik>)

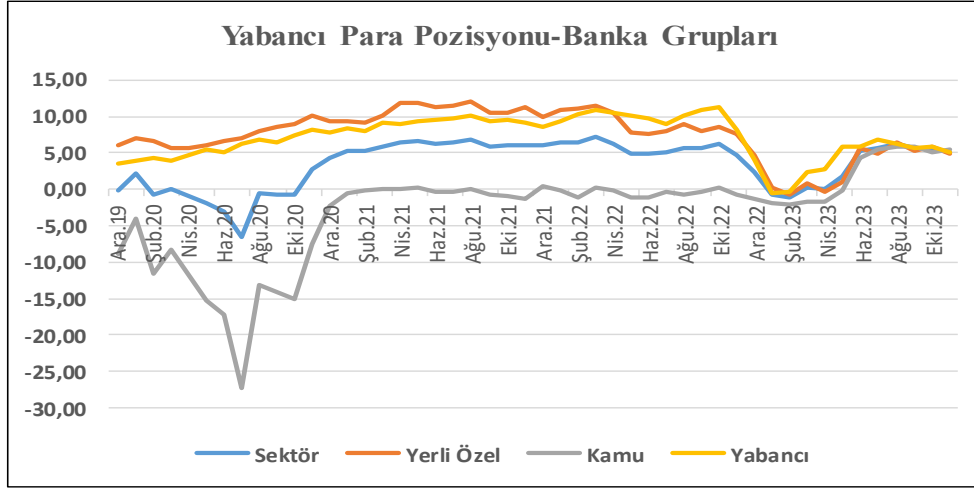
31 Aralık 2019-30 Eylül 2023 döneminde ticari bankaların swap para alım işlemi bakiyesi dolar bazında %26, swap para satım bakiyesi %40 azalmıştır. Görece düşük bakiye içeren vadeli döviz satım işlemleri ise alım işlemlerine göre önemli ölçüde artmıştır.

3.4. Sermaye Yapılarına Göre Bankaların Yabancı Para Pozisyonu

Bankaların ölçekleri (Küçük-orta-büyük) ve sermaye yapıları (Yerli özel, yabancı ve kamu) banka bazında strateji belirlenmesi, sektör içinde konumlanma ve yurt içi-dışı gelişmelere hassasiyet düzeyi bakımından farklı davranış eğilimlerine yol açabilmektedir. Örneğin, kamu bankaları kredi genişlemesi, bireysel-kurumsal kredi tercihi, mevduat faizi, likidite, yabancı para pozisyonu gibi alanlarda politik etkilere daha fazla açıktır. Yabancı bankalar ise yabancı sermayenin perspektifine daha çok sahiptir. Sektöre ilişkin değerlendirmelerde sermaye yapılarına göre kamu/özel/yabancı bankaların ayrı ayrı analiz edilmesi, özellikle sektörde yüksek paya sahip olan ve politik etkilere açık olabilen kamu bankalarının sektörün konsolide verileri üzerindeki etkisinin ayrıştırılması değerlidir (Kartal, 2021, s. 14-15).

Aralık 2019-Eylül 2023 döneminde sermaye yapılarına göre bankaların yabancı para genel pozisyonlarının gelişimi aylık bazda aşağıda sunulmaktadır.

Şekil 5. Yabancı Para Genel Pozisyonunun Gelişimi

Kaynak: BDDK, Aylık Bülten, Gelişmiş Gösterim, Yabancı Para Pozisyonu (<https://www.bddk.org.tr/BultenAylık/tr/Home/Gelismis>)

Salgın krizinin ilk döneminde (Mart 2020-Aralık 2020) kamu bankaları %10-20 arasında dalgalanan bir açık pozisyon verirken, hatta Temmuz 2020 döneminde açık pozisyon %27 düzeyine ulaşırken, yerli özel ve yabancı bankalar %10 oranının altında fazla pozisyon edinmiştir. Dolayısıyla salgın krizine karşı tepkilerde sermaye yapılarına göre bankalarda davranış farklılığı mevcuttur.

Ocak 2021'den itibaren Mayıs 2023 dönemine kadar kamu bankalarının rasyosu sıfır etrafında hareket etmiştir. Yerli özel bankalar ise TCMB yönetiminde değişikliğin yaşandığı ve geleneksel politikalardan sapma yönünde güçlü sinyallerin alındığı Mart 2021'den itibaren fazla pozisyonlarını artırmış, Nisan 2022 dönemine kadar %10'u aşan oranları muhafaza etmiş, sonraki dönemde ise pozisyonlarını azaltmış olsalar da sürekli fazla pozisyon vermeye devam etmişlerdir. Yabancı bankaların pozisyonları da genelde yerli özel bankaların paralelinde gelişmiştir.

Yabancı para pozisyonu, sermaye yapılarına göre bankalar bazında bilanço içi-dışı pozisyonu da içerecek şekilde aşağıda sunulmaktadır. Tüm banka grupları bilanço içindeki açık pozisyonlarını bilanço dışındaki fazla pozisyonlarla yasal sınırlar içine çekmiştir. Yabancı banka ve kamu bankalarının bilanço içi açık ve bilanço dışı fazla pozisyonları genelde yerli özel bankalardan daha düşük kalmıştır.

Tablo 7. Sermaye Yapılarına Göre Bankaların Pozisyonu

Sermaye Yapılarına Göre Bankaların YP Pozisyon Oranları	31.12.2019	31.03.2020	31.12.2020	30.09.2021	31.12.2021	31.12.2022	30.06.2023	30.09.2023
Sektör								
Bilanço İçi Pozisyon / Özkaynak	-42%	-43%	-58%	-55%	-60%	-29%	-36%	-43%
Bilanço Dışı Pozisyon / Özkaynak	42%	43%	62%	60%	66%	31%	41%	49%
Yabancı Para Net Genel Pozisyon / Yasal Özkaynak Standart Oranı	-0,1%	0,1%	4,4%	5,9%	6,1%	2,3%	5,2%	5,6%
Yerli Özel Bankalar								
Bilanço İçi Pozisyon / Özkaynak	-50%	-48%	-73%	-56%	-67%	-38%	-40%	-53%
Bilanço Dışı Pozisyon / Özkaynak	56%	53%	82%	67%	77%	43%	46%	58%
Yabancı Para Net Genel Pozisyon / Yasal Özkaynak Standart Oranı	6,1%	5,7%	9,3%	10,4%	10,0%	4,6%	5,6%	5,2%
Yabancı Bankalar								
Bilanço İçi Pozisyon / Özkaynak	-33%	-25%	-67%	-50%	-65%	-14%	-21%	-34%
Bilanço Dışı Pozisyon / Özkaynak	37%	29%	75%	59%	73%	18%	27%	40%
Yabancı Para Net Genel Pozisyon / Yasal Özkaynak Standart Oranı	3,6%	3,9%	7,8%	9,4%	8,6%	4,1%	5,9%	5,6%
Kamu Bankaları								
Bilanço İçi Pozisyon / Özkaynak	-40%	-51%	-39%	-56%	-48%	-31%	-43%	-41%
Bilanço Dışı Pozisyon / Özkaynak	31%	43%	37%	56%	48%	30%	47%	47%
Yabancı Para Net Genel Pozisyon / Yasal Özkaynak Standart Oranı	-8,9%	-8,3%	-2,3%	-0,7%	0,5%	-1,3%	4,3%	5,9%

Kaynak: BDDK, Aylık Bülten, Yabancı Para Pozisyonu (<https://www.bddk.org.tr/BultenAylık>)

3.5. KKM Sisteminin Yabancı Para Pozisyonuna Etkisi

KKM sistemi olağan akışında bankaların yabancı para genel pozisyonuna bir etkide bulunmamaktadır. Ancak bu sistemle birlikte uygulanan diğer geleneksel olmayan politikaların oluşturduğu negatif iklimde bankalar kendi tercihleriyle pozisyon değişikliğine yönelmiş ve fazla (uzun) pozisyonlarını artırmışlardır.

KKM sistemine TL ve döviz mevduatından geçişler mümkün olmakta, sisteme dâhil olan tüm mevduat ticari bankalar nezdinde TL bazında izlenmekte, fakat dövize endekslenmektedir. Ticari bankalar belirlenmiş anapara ve faizi TL olarak ödemekle yükümlü olup, KKM hesaplarının ticari bankalar bakımından standart TL mevduattan bir farkı bulunmamaktadır. Hesapların açılış tarihi ile kapanış tarihi arasındaki kur değişiminin ticari bankaların ödediği faizi aşması hâlinde aradaki fark kamu tarafından (hâlihazırda TCMB) ödenmektedir. Ticari bankalarda dövize endeksli yükümlülükler yabancı para pozisyonuna dâhil edilirken, KKM’de bu yükümlülüğün TCMB’ye ait olması nedeniyle ticari bankaların taşıdığı bir yükümlülük mevcut değildir (Kartal, 2024, s. 82).

Diğer yandan, KKM sistemine dâhil olan döviz mevduatı (dövizden dönüşümlü mevduat) TCMB ve ticari bankaların bilançolarını, döviz varlık ve yükümlülük tutarlarını etkilemekte, ancak TCMB’nin döviz pozisyonu değişirken (dış varlıklar-brüt/net rezervler artmakta), bankaların yabancı para genel pozisyonu değişmemektedir. KKM’ye dâhil olan döviz mevduatı bankalar tarafından TCMB’ye devredilirken, ilan edilen kurlar üzerinden TL karşılıkları TCMB’den alınarak müşterinin TL vadeli mevduat hesabına aktarılmakta; böylece TL bakımından ticari bankaların aktiflerinde TCMB’den alacak, pasiflerinde ise TL mevduat artmaktadır. Bankaların döviz pozisyonu bakımından ise, pasiflerinde döviz mevduatı azalmakta, aktiflerinde ise TCMB’ye devredilen dövizin karşılandığı ilgili kalemlerde (yurt dışı bankalardan alacaklar, bankalardan alacaklar, TCMB’den alacaklar, zorunlu karşılıklar gibi) düşüş meydana gelmektedir. Neticede KKM sistemine aktarılan döviz mevduatı için ticari bankaların döviz varlık ve yükümlülükleri aynı tutarda azalmakta, net pozisyon değişmemektedir (Kartal, 2024, s. 80-81).

4. SONUÇ

Farklı risklere ilişkin tanımlar, risk hesaplamasına konu metodolojiler ve konulan her tür sınırlama özünde edinilen tecrübelerin ve hâkim iktisat/finans politikası anlayışının çizdiği rotanın bir karşılığıdır. Risklerin senaryo ve stres testlerini aşan bir boyut alabilmesi ya da ekonominin farklı birim ve sektörlerinden kaynaklı risklerin bankacılık sektörüne sirayet etmesi veya politika yapıcılarının kısa dönemli ekonomik büyüme isteklerini ön plana geçirmesi ya da finans sektörünün kısa vadeli ve kâr odaklı bakış açısının düzenlemelere ve uygulamalara yön verebilmesi sonucu biriken-ertelenen-göz ardı edilen risk ve sorunlar ciddi krizlere sebebiyet verebilmektedir.

Bankacılık sektörünün taşıdığı risklerin ölçümü, yönetimi ve kontrolü ağırlıklı uluslararası standartlarda yer alan çerçeveye uygun şekilde yasal mevzuata aktarılmaktadır. Yabancı para net genel pozisyon oranı, kur riskini içerir sermaye yeterliliği, yabancı para likidite yeterlilik oranı, yabancı para zorunlu karşılıklar ve döviz kredisi kullanabilecek kesimlere yönelik sınırlayıcı ve koruyucu düzenlemelerle bankaların taşıyabilecekleri kur riski ve yabancı para pozisyonu belirlenmiş bir çerçeve içinde tutulmaktadır. Yasal mevzuatın yanı sıra bankaların kendi bünyelerinde de riskin tanımı ve yönetimi konularında yeterli farkındalığın oluşturulması ve bu doğrultuda kurum içi strateji ve politikaların şekillendirilmesi bir zorunluluktur.

Yabancı para varlık ve yükümlülüklerin finans ve reel sektörde önemli bir pay edindiği ekonomilerde, bankacılık sektörü bakımından kur riskinin ve yabancı para pozisyonunun yönetilmesi ve kontrolü öne çıkan risk yönetim unsurları arasındadır. Çalışma, salgın krizi ve geleneksel olmayan para politikasının egemen olduğu 2020 sonrasında (Ocak 2000-Eylül 2023) Türk bankacılık sektörü ve sermaye yapılarına göre banka grupları bazında yabancı para pozisyonunun gelişimini sunmakta, bilanço içi-dışı pozisyonlar ve öne çıkan yabancı para kalemleri değerlendirmektedir. Yabancı para pozisyon hesaplamasında TL karşılıkların kullanılması nedeniyle çalışmada TL bakiyeler kullanılmış, ayrıca ilgili kalemlerdeki değişimin daha sağlıklı görülebilmesi için dolar bazında ilave tablolar da sunulmuştur. Güncel konular olması sebebiyle swap ve KKM uygulamalarının yabancı para pozisyonu ile ilişkilerine de değinilmiştir.

İnceleme döneminin tamamında sektör bilanço içinde taşıdığı açık (kısa) pozisyonu, bilanço dışında taşıdığı fazla (uzun) pozisyon ile dengeleyerek genel pozisyonunu yasal sınırları içinde muhafaza etmiş ve istisnai aylar haricinde fazla pozisyon

taşımıştır. Ocak 2020-Eylül 2023 döneminin kapsadığı toplam 45 ayın 34'ünde yabancı para genel pozisyonunda pozitif değerler (fazla pozisyon) bulunmaktadır. Sektörde genelde %5 dolayında veya altında fazla pozisyon oranları mevcuttur. Eylül 2021'den itibaren faiz ve enflasyon arasındaki bağı kopararak açık şekilde geleneksel olmayan politikalara geçilmesi ve KKM başta olmak üzere yeni ürün ve araçlarla faiz oranlarının ve döviz talebinin baskılanması nedeniyle uygulanan politikaların sürdürülebilirliğine dönük endişelerle sektörün fazla pozisyona yöneldiği belirtilebilir.

Banka bilançolarında yabancı para cinsinden varlıklar; krediler, menkul değerler, TCMB ve bankalardan alacaklar ve zorunlu karşılıklar kalemlerinde yoğunlaşmaktadır. İnceleme döneminde yabancı para kredilerin toplam yabancı para aktifler içindeki payı %51'den tedricen %42'ye gerilemiştir. Aynı dönemde yabancı para varlıklar içinde yabancı para menkul değerlerin payı %13'den %19'a, yabancı para zorunlu karşılıkların payı %10'dan %15'e yükselmiştir. Pasifte yabancı para mevduatın yabancı para yükümlülükler içindeki payı dönem içinde %64'lük düzeye yükselmesine karşın, dönem başı ve dönem sonunda %58-59 düzeyinde kalmıştır.

İnceleme döneminde dolar bazında bilanço içi yabancı para varlıklar %9, bilanço içi yabancı para yükümlülükler %12 küçülmüştür. KKM'nin döviz mevduatına talebi baskılanması ve KKM sistemine aktarılan mevduatın TL olarak izlenmesinin yanı sıra enflasyona göre oldukça düşük kalan piyasa faizleri nedeniyle oluşan yüksek negatif reel faiz gibi faktörlerin etkisiyle yabancı para mevduat dolar bazında %22 (57 milyar USD) azalmıştır.

Sermaye yapılarına göre banka gruplarının pozisyonları analiz edildiğinde, tüm banka grupları bilanço içindeki açık pozisyonlarını bilanço dışındaki fazla pozisyonlarla yasal sınırlar içine çekmiştir. Yabancı banka ve kamu bankalarının bilanço içi açık ve bilanço dışı fazla pozisyonları genelde yerli özel bankalardan daha düşük kalmıştır. Salgın krizinin ilk döneminde (Mart 2020-Aralık 2020) kamu bankaları %10-20 arasında dalgalanan bir açık pozisyon verirken, hatta Temmuz 2020 döneminde açık pozisyon %27 düzeyine ulaşırken, yerli özel ve yabancı bankalar %10 oranının altında fazla pozisyon edinmiştir. Salgın krizine karşı tepkilerde sermaye yapılarına göre banka grupları arasında davranış farklılığı mevcuttur.

Önemli krizlerin yaşandığı ve geleneksel olmayan politikaların uygulandığı 2020 sonrası dönemde bankaların yabancı para pozisyonlarını ve kur risklerini mevduatın tanımladığı sınırlar içinde tuttuğu belirtilebilir. Sektörün uluslararası standartları tatbik etmesi ve KKM türü uygulamaların kur riskini kamu kesimine transfer etmesi nedeniyle bankacılık sektörünün bilanço içi ve dışı pozisyonlarının genel hatlarıyla 2020 öncesindeki döneme paralel bir görünüm sergilediği (bilanço içi açık-bilanço dışı fazla pozisyon) belirtilebilir. Türkiye gibi reel ve finans sektörlerinin yüksek kur riskine maruz kalabildiği ekonomilerde uluslararası standartların ve kurum bazında risk farkındalığının mevcudiyeti kilit önemdedir.

YAZAR BEYANI

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı: Bu çalışma bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

Etik Kurul Onayı: Bu araştırma etik kurul izni gerektiren analizleri kapsamadığından etik kurul onayı gerektirmemektedir.

Yazar Katkıları: Yazar çalışmanın tümünü tek başına gerçekleştirmiştir.

Çıkar Çatışması: Yazar açısından ya da üçüncü taraflar açısından çalışmadan kaynaklı çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- 5411 sayılı Bankacılık Kanunu (1 Kasım 2005) *Resmî Gazete* (Sayı: 25983 (Mükerrer)). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/11/20051101M1-1.htm>
- Abrams, R. K. & Beato, P. (1998). The prudential regulation and management of foreign exchange risk. *IMF Working Paper*, WP/98/37.
- Akbank. (2023). 30.09.2023 Tarihli Sınırlı Denetim Raporu.
- Akyürek, C. (2006). The Turkish crisis of 2001 a classic?. *Emerging Markets Finance and Trade*, 42(1), 5-32.
- Alper, C. E. (2001). The Turkish liquidity crisis of 2000: What went wrong. *Russian & East European Finance and Trade*, 37(6), 58-80.
- Avcı, G ve Esen, M. A. (2016). Reel sektör kur riski ile kredi riski ilişkisinin Türk bankacılık sektörü açısından değerlendirilmesi. *TBB Bankacılar Dergisi*, 27(96), 64-78.
- Bankaların Likidite Karşılama Oranı Hesaplamasına İlişkin Yönetmelik (21 Mart 2014 – BDDK)
- Bankaların Likidite Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik (1 Kasım 2006 - BDDK)
- Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik 23 Ekim 2015 - BDDK)
- BDDK (2023). 9 Mart 2023 tarih ve 10534 sayılı karar. Erişim adresi: <https://www.bddk.org.tr/Mevzuat/DokumanGetir/1166>

- BDDK (2024a). Aylık Bülten, Bilanço Dışı İşlemler (<https://www.bddk.org.tr/BultenAylık>)
- BDDK (2024b). Aylık Bülten, Bilanço-TL (<https://www.bddk.org.tr/BultenAylık>)
- BDDK (2024c). Aylık Bülten, Bilanço-USD (<https://www.bddk.org.tr/BultenAylık>)
- BDDK (2024d). Aylık Bülten, Gelişmiş Gösterim, Yabancı Para Pozisyonu (<https://www.bddk.org.tr/BultenAylık/tr/Home/Gelismis>)
- BDDK (2024e). Aylık Bülten, Yabancı Para Pozisyonu (<https://www.bddk.org.tr/BultenAylık>)
- BDDK (2024f). Türk Bankacılık Sektörü Aylık Bülten – Yabancı Para Pozisyonu Tablosu Metaveri
- Bitar, J. (2021). Foreign currency intermediation: Systemic risk and macroprudential regulation. *Latin American Journal of Central Banking*, 2(2), 1-12.
- Cömert, H. ve Yeldan, E. (2018). A Tale of three crises in Turkey: 1994,2001, and 2008-09. *University of Massachusetts Amherst, Political Economy Research Institute, Working Paper Series*, 465.
- Doğan, İ. (2022). Türkiye’de faaliyet gösteren bankalar üzerine stres testi uygulaması. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(1), 143-163.
- European Banking Authority (EBA). (2020). On the treatment of structural FX under article 352(2) of regulation (EU) No 575/2013 (CRR).
- Gençay, O. (2007). *Finansal dolarizasyon ve finansal istikrar arasındaki ilişki: Türkiye değerlendirmesi*. (Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Ankara). <https://www3.tcmb.gov.tr/kutuphane/TURKCE/tezler/oyagencay.pdf> adresinden edinilmiştir.
- Gökçe, A. (2017). Döviz kurlarındaki değişimlerin Türkiye’deki özel sermayeli bankaların bilançoları üzerine etkileri. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 28, 1-18.
- Gülcemal, T. ve Doğan, M. (2022). Covid 19 pandemisinin bankaların finansal performansı üzerindeki etkisi: Karşılaştırmalı bir analiz. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 25(2), 727-735.
- İbiş, C., Çatıktaş, Ö. ve Çelikdemir, N. Ç. (2018). *Banka muhasebesi ilkeler ve uygulamalar* (Yayın no:325). İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği.
- Kartal, F. (2021). *Bankacılıkta finansal yönetim*. (1. Baskı). İstanbul: Efe Akademi Yayınevi.
- Kartal, F. (2022). *Yeni ve geleneksel para politikası 1. Cilt: temel, tasarım ve teori* (1. Baskı). İstanbul: Efe Akademi Yayınevi.
- Kartal, F. (2024). Kur korumalı mevduat sistemi ve sonuçları. *İşletme Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 73-95.
- Kaya, P. H. & Nimantha, M. (2021). *Causes Of financial crisis: An empirical analysis from fourth-generation financial crisis model*. International conference on economics, Turkish economic association, Online .
- Kaya, Y. T. (2002). *Türk bankacılık sektöründe karlılığın belirleyicileri 1997-2000*. BDDK, MSPD Çalışma Raporları, No: 2002/1.
- Krugman, P. (1999). Currency crises. M. Feldstein (Ed.), *International capital flows* (pp. 421-440), Chicago: University of Chicago Press.
- Krugman, P. (2001). *Crises: the next generation?*. Conference honoring Assaf Razin, Tel Aviv. (<https://www.princeton.edu/~pkrugman/next%20generation.pdf>)
- Lafarguette, R. & Veyrune, R. M. (2021). Foreign exchange intervention rule for central banks: A risk-based framework. *IMF Working Papers*, WP/21/32.
- Mishkin, F. S. (1999). Lessons from the Asian crisis. *Journal of International Money and Finance*, 18(4), 709-723.
- Özatay, F. (2019). *Parasal iktisat kuram ve politika* (6. Baskı). İstanbul: Efil Yayınevi.
- Özatay, F. ve Sak, G. (2003). Banking sector fragility and Turkey's 2000-01 financial crisis. *TCMB Research Department, Discussion Paper*, https://www.researchgate.net/publication/236593952_Banking_Sector_Fragility_and_Turkey's_2000-01_Financial_Crisis
- Şit, A., Çavuşoğlu, A. ve Ekşi, İ. H. (2020). Finansal risklerin firma değeri üzerine etkisi: Seçilmiş bankalar üzerine uygulama. *Bursa Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 39(1), 1-19.
- Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar (11 Ağustos 1989) *Resmi Gazete* (Sayı: 32474 (Mükerrer)). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2024/02/20240228-1.htm>
- Yabancı Para Net Genel Pozisyon/Özkaynak Standart Oranının Bankalarca Konsolide ve Konsolide Olmayan Bazda Hesaplanması ve Uygulanması Hakkında Yönetmelik (1 Kasım 2006) *Resmi Gazete* (Sayı: 26333 (Mükerrer)). Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/anasayfa/MevzuatFihristDetayIframe?MevzuatTur=7&MevzuatNo=10731&MevzuatTertip=5>
- Zorunlu Karşılıklar Hakkında Tebliğ (25 Aralık 2013) *Resmi Gazete* (Sayı: 30864 (Mükerrer)). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/08/20190820-7.htm>